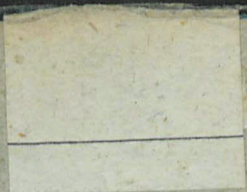
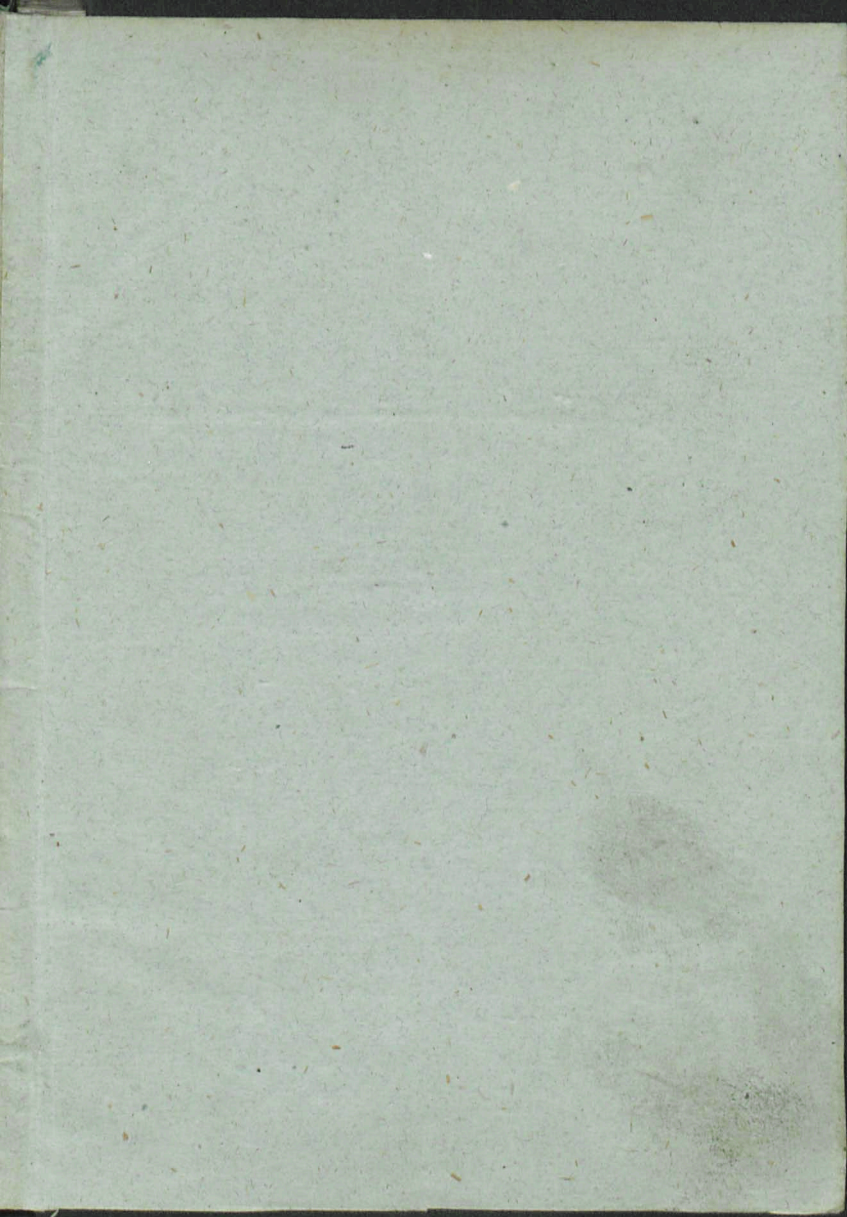

BIBLIOTEKA

Zakł. Nar. im. Ossolińskich

XVII 1.708

SIMONIS

STAROVVOLSCI PENŪ HISTORICVM

Seu

*De dextra & fructuosa ratione
Historias legendi*

COMMENTARIVS.

Permissu Superiorum.

CVM PRIVILEGIO.

16.370

VENETIIS, M. DC. XX.

Apud Hæredem Damiani Zenarij.

Handwritten signatures and notes at the bottom of the page.

*Ales grata Ioui generosum Russe Leonem
 Vestrum condecorat, consilioq; iuuat.
 Quis neget hunc vetus Alnpechorum stemma volucris
 Dictæ à Mysis gratum habuisse caput?*

L M S L.

XIV. 1708 - 5

IO ANNI
ALNPECHIO

Viro apud Leopolienses
in Rufsia Consulari,

SIMON STAROVVOLSCIVS
dedico, confecroque.

*Q*uemadmodum sua-
uissimos historiarũ
decerpere fructus
oporteret, Præstan-
tissime ALNPECHI,
inter alios pluri-
mos DELICIVM quoque MVSARVM,
IVSTVS LIPSIVS docuit; sed quia
A 2 in

in epistola quadam non cuique obuia
hoc fecit, eapropter, utilitate histo-
riarum breuiter ostensa, libuit Sar-
maticæ iuuentuti sigillatim proponere,
tibi vero, nomen eius amanti, et ab
eodem dum uiueret inuicem amato,
nouæ amicitia libamentum offerre.
idque duplici de causa. Mea, quod
dum Prudenti Contubernio tuo præ-
esses, Elogia militarium virorum,
vestræ Vrbi, bonarum litterarum al-
trici à me dicata, ea qua par erat hu-
manitate excepisti, et ut lucem quan-
tociùs possint videre, pronubum te
apud tuos tanta sedulitate egisti, ut
omni sensu carere me oporteat, si gra-
ti animi memoria, tuam humanita-
tem non prosequar, et hoc quidquid
est operæ, tibi non inscribam. Tua;
quod in Vrbe illa diu à me et bonis
omnibus amata, vnus ex ijs sis, qui
poli-

politiores artes cum gloria coluisti, et
colis, earumq; cultores foves, nec apud
imperitos iacere pateris. Et quod
maximè apud viros laudatos laudis
habetur, tuum Fridericum, ut tibi si-
milem reddas, penes nostram Acade-
miam, antiquam sedem virtutum,
habes. Et quidem iudicio. vestra
enim Vrbi à natura insitum esse vi-
detur, ut litteris ornamento, littera-
tis præsidio sitis. Quod, ut mea
præsenti opella, inuictus Leo vester,
impartiri velit, Tibi Senatorij ordi-
nis viro, quidquid est mei laboris, do,
atque dico; non quidem ut par aut
dignum te munus, qui longè maiori-
bus es superior, sed ut mei in te amo-
ris planè singularis extet qualiscūque
testificatio, quod et Sigismundum
meum, cum ceteris lucubratiunculis,
non contempseris. Mea igitur, qua

*benignitate soles, amplectere, et sua-
ui (quod occepisti) amoris aura, su-
stine hunc animum, qui est et erit æ-
ternùm tibi tuisq; devotus. Vale.*

*Cracoviae viij. Idus Maij. Anno
Domini 1619.*

BENIVOLVM
LECTOREM

Saluere iubeo .

DOLITICA LIPSI, anno superiore, Candide Lector, sub tempus dierum Caniculariũ, in Academia Crac. prælegens, animaduerti aureo illi operi nil amplius à quopiam doctore addi posse; præter exemplorum ut ita dicam gemmas, & experientie testimonia. Quæ, licet ille ipse in monitis suis selectissima, monilis ad instar Principibus viris obtulerit: non tamen in tanta copia attulit, ut singulis suæ Politices capitibus vel decretis possint applicari et respondere: Idcirco auditoribus meis, ad singula eius aurea dicta, lucem ex historijs dare cupiens, euolui nonnullos scriptores, ab eodem

illo in notis Politicis laudatos; sed profecto
magno cum labore & vano, quod modum
excerpendi utiliora, ab illo in epistolis præ-
scriptum, non habuisssem cognitum ante.
Alios quidem legi, & plurimos sanè, de me-
thodo Historica scribentes, ne absque ductore
& directore, in tam vasto pelago nauigem;
sed planè adiuventi nihil, præterquam con-
fusionem, & iterum in talibus illis legendis,
laborem inueni. Incidi forte fortuna in Epi-
stolam doctissimi LIPSI: & cum attentius
perlegissem, neminem fore agnoui, quotquot
de ratione condendæ aut legendæ historiæ,
vel uniuersè vel distinctim scripsere, quem
breuitate doctrinæ, ordine, & perspicuitate
huic anteponas. Et sunt ex uetustioribus
haud contemnendi Cælius Secundus, Lucia-
nus, & Dionysius Halicarnassæus: ex re-
centioribus uero, Franc. Patricius, Franc.
Balduinus, Iouianus Pontanus, Andr. Fran-
ckenbergerus, Thomas Porcatius, Frider. Ti-
lemannus, Anton. Posseuinus, Io. Beuwerus,
Philip. Glaserus, Franc. Robortellus, Sebast.

Foxius, Ubertus Folietæ, Ant. Viperanus,
Christoph. Milæus, Dionysius Lambinus,
Ventura Cæcus, Christoph. Pezelius, Io. Sambucius,
Antonius Riccobonus, tum in oratione sua Dresserus,
& Melchior Canus, atque ultimo Bartholomæus Keckermanus. Sed maxime Io. Bernartius ad rem mihi facere visus;
quem Lipsianæ doctrinæ adiunctum, & noua methodo per capita disiunctum, placuit Historico studio addictis, velut in gustum dare, & periculi faciendi causa. Nam plures fortasse erunt, qui illud magnum Historiæ penu, & inibi iudicia scriptorum probare malent, ad hæc autem nostra, non cognoscendi animum, sed examinandi adferent. Sed tu bone, qui maiori cum fructu, & illos authores, & historicos ipsos legere cupis, hæc primò breuia, quæ ex probis & doctis adferimus, placidus imbibe, postea quid ab illis re-ctè aut secus consulatur, dextrè iudica, & me ama.

Approbatio Operis.

*Simonis Starouuolsci Penu Historicum, seu
de fructuosa ratione historias legendi Com-
mentarium diligenter perlegi, & cum nihil
contineat quod pias aures offendat, vt impri-
mi valeat facultatem concessi.*

Dat. Venet. die 15. Septemb. 1619.

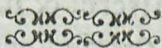
*F. Io. Ludouicus Secchiarius Sac. Theol. Lect.
Commiss. Inquisit. Venet.*

SIMONIS
STAROVVOLSCI

Penu Historicum

*Seu de dextra & fructuosa ratione
Historias legendi*

COMMENTARIVS.

CAPVT I.

*Vita civilis diuisa in Practicam, et
Theoricam.*

*Vtrique in genere Historiæ cognitio
necessaria ostensa, et bre-
uiter laudata.*

V^M vita sine proposito
vaga, otium sine nego-
tio mors sit; vnicuique
propositum esse debet,
vt alicui negotio inten-
tus Dei Opt. Maximi honorem illu-
stret, hominibus profit, & quo rerum
hu-

De fructuosa ratione

humanarum carius nihil datur, nominis immortalitatem sibi, quàm maximè paret. At nullæ ad hanc metam ex communi Sapientissimorum virorum traditione viæ tendunt, præterquam duæ: Practices vna, Theorices altera. ergo vnusquisque harum aliquam insistere, & firmo pede debet decurrere. *Omnis siquidem virtus* (ait Romanus Sapiens) *in duas partes dividitur, in contemplationem veri, & actionem.* Si itaque Practices iter eligat, necesse est officium suum in agèdo discernat. Discernere sine prudentia non potest. Prudentia autem nihil aliud est, quam euentorum obseruatio: rerum præsentium ac futurarum ex præteritis tanquam ex fonte deriuata scientia. Res præteritas, earumve euentus, vel vsu quotidiano, vel ex Historia discimus. vsu tardè, cum extimæ ætatis sit propria prudètia quam largitur: & etiam leuiter, cum in angusto hoc vitæ cir-

*Vitæ ciuilis
diuisio.*

Sen. epist.
24.

*Prudentia
quid.*

*Et vnde gi-
gnatur.*

co multo citius cretam attingamus, quàm obseruare liceat varios, ac mutabiles humanæ rei fluxus. Historia verò obuia magis, diffusa latiùs, non vnus ætatis finibus adstringitur, sed omnium seculorum gentiumque res gestas exiguo volumine comprehensas velut in speculo proponit. Ex historia igitur præcipua prudentia: ex prudentia officiorum cognitio: ex officiorum cognitione proba actio. ergo nullus sine historiarum cognitione actionis iter pede recto vnquã peragrabit. Si Theorices trames magis placet; cum ad inanem contemplationem is dirigi non debeat, vel Theologiæ, vel Iurisprudentiæ, vel Medicinæ, vel Philosophiæ strenuam, & bonam operam nauare debes. At sine historia Sacrarum litterarum seriem, Diuinorum librorum interpretum Commētarios, Oecumenicorum Conciliorum vigorem, Orthodoxæ fidei

Contemplatiuis Historiæ cognitio necessaria.

De fructuosa ratione

fidei antiquitatem, ac cōsensum nunquam explicabit Theologus: sine historia legum tabulas nunquam intelliget Iurisconsultus: sine cana Historiarum prudentia, neque morbum sæpius cognosceret, neque remedia utiliter applicabit Medicus: sine historia denique adfectibus frænos nunquam iniiciet, virtutes in vero suo vultu ostendet Philosophus. Ergo qui turpiter in Theorices cursu non vult hære, Historiarum cognitionem sibi debet comparare: comparata autem, tam vberes fructus in vita percipiet, ut siue honestatem requirat, nihil præclarius: siue utilitatem, nihil fructuosius: siue iucunditatem, nihil amænus: siue dulcedinem, nihil suavius: siue splendorem, nihil illustrius: aut ad parandam nominis immortalitatem, firmiter præstantiusq; reperiri potest.

CAPVT II.

Quid Historia practica conferat in specie demonstratum.

CVM nulla vitæ pars Tullio teste, neque publicis, neque priuatis, neque forensibus, neque domesticis in rebus, neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, vacare officio possit; in eoq; colendo sita vitæ omnis honestas sit, & in negligendo turpitudine; nemo vnquam negauerit, nisi idem rationem omnem exuat ac sensum, antea quam ad agendum veniatur, deliberatione rectoq; iudicio opus esse, quo officium hoc discernas, ac cognoscas. At nulla deliberatio, nullum rectum iudicium sine Prudentia. quam viuendi artem esse, perinde ac medicinam valetudinis, nauigationis gubernationem,

Cic. I. Off.

*Officium in
omni re di-
scernendū.*

De fructuosa ratione

Cic. 5. De
fin.

Plat. in Me
none.

Prudentiæ
lans.

Virtus sine
prudentia
haud recta

Romani eloquij flos asserit. solam præire ac ducere ad recte faciendum, diuinus Plato scribit, Bion vero Borysthenites tantum alijs omnibus virtutibus præstantiorem credit, quantum visus alijs sensibus. cui adeò plena cetera subscribit Stoicorum porticus tibi- cen haud infirmus Apollophanes, vt Prudentiam solam virtutem esse putaret, quæ vel in se alias cunctas contineret, vel cui reliquæ omnes famularentur. Et merito. quemadmodum enim sine mixtura lucis nihil spléndidum in orbe, ita sine prudentia nihil rectum in actione, quæ vel sola virtutes omnes gloriam parientes ita gubernat, vt nihil verear affirmare, & iustitiam esse crudelem, & temperatiam sordidam, & constantiam imbecillem, & seueritatem dissolutam, & clementiam rigidam, & doctrinam stupidam, & omnem virtutem denique vitiosam, nisi prudentiæ vel sale condiaur, vel lumine

mine collustreretur. *(At huius sola historia est mater. quia solus ille prudens cum Tullio habetur, qui consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumq; progressus, & quasi accessiones non ignorat, similitudines comparat, & rebus presentibus adiungit, atque annectit futuras.)* Hoc autem non aliunde petet facilius aut acquireret, quam ex diligenti & assidua lectione Historiæ, quæ non vnius regionis, aut plurium etiam limitibus circumscripta, vti peregrinatio; non vnius ætatis angustijs depressa, quemadmodum vsus; sed omnium populorum omnis æui res gestas velut in speculo ostendet. Hæc rerum expetendarum ac fugiendarum certissima præcepta, bonorum facinorum præmia, malorum pœnas, Reipub. gubernandæ normam, discipline militaris conseruandæ modum non verbis tantum, sed omnium gentium exemplis tra-

*Prudentiã
vero histo-
ria gignit.*

*Quia ma-
gis obuia
quam pere-
grinatio.*

*Diffusa la-
tius quam
etas huma-
na.*

*Omnigenis
exemplis ple-
na.*

De fructuosa ratione

det. Hæc maximorum imperiorum auspicia, progressus, finem, malorum seu publicorum seu priuatorum causas, omnium magistratum ab ipso auspicali die in subditorum beniuolentia concilianda industriam, in seditione sedanda solertiam, in hoste profligando stratagemata, de summis denique rebus prouida consilia, imò, quod maximum est, eorundem euentus, omnigena denique exempla ad usum qualibet in re commodissimè aptanda sic exprimet, vt nullus Apelles corporis effigiem in tabula repræsentare posset eidentius. Contra, vt pueros videmus ob ingenij ac mentis imbecillitatem bonum à malo non posse discernere: sic illi, qui nulla superioris æui quasi senili ac cana scientia animos imbutos habent, quid sibi, quid Reipublicæ, quid familiæ suæ salutare, nunquam rite poterunt constituere, vt non vane Senex Ægyptius ille,

ille, Græcos nulla vetustatis cognitione excultos videns, apud Platonem exclamarit, *O Solon semper Græci pueri estis, nec Græcus ullus senex.* Doctorum vero Doctor Aristoteles, discipulum suum Alexandrum magnum, acta prædecessorū assiduè reuoluere iusserit *Annales patrum*, inquit, *discute, unde optima poteris exempla colligere, quia acta præterita dant certum documentum in futuris.* Nec vtile hoc præceptoris sui præceptum neglexit aut contempsit Alexāder. quinimò Plutarcho teste, dum eò vsque in Asia progressus esset, vt nullos libros inueniret, non contentus Homeri Iliade, quam ne dormiens quidem demittebat, ex ipsa Græcia nonnullos & imprimis historias Philisti sibi mitti Harpalo mandauit. Quod Alexandri factum cupide imitati sunt, selecti quique duces, præcipuè magnus ille Iulius Cæsar, qui ab Achilla periculose in Ægypto oppu-

Plat. in Timæo.

Rhet. cap. 5.

Plu. i Alex.

Zonat. Tom. 2.

De fructuosa ratione

gnatus, cum nauibus vndique cingeretur, mari se commisit, & ægrè enarauit, attamen fertur libellos multos, quos lectitare consueuerat, manu inter natandum in sublimè elatos non abiēcisse, quanquam telis ab Ægyptijs vndique peteretur. Magnanimum quoque Brutum, qui in campis Philippicis pro patria & cum patria obiit, Historiam Polybij legendo propè triuisse, & quod admiratione dignum est, in ipso ardore belli ciuilis, in ipsis Pompeij castris paulo ante Pharsalicam pugnam, eandem illam historiam, quo memoriæ consuleret, incompendium contraxisse constat. Idè Octauianus & Tacitus Romani, Alexander & Basilius Constantinopolitani Imperatores facere in omnibus publicis actionibus consueuerant. Quos æmulatus est magnus ille Rex Alphōsus, qui Liuianam historiam semper habebat comitem; atque adeò vt hi-

sto-

istoriæ lectioni suam benè regnandi facultatem acceptam se ferre testaretur, librum suis insignibus regijs iussit appingi. Carolus vero V. historias non Germanici tantum Imperij & Hispanici, sed etiam veterum Monarchiarum ac regnorum, & in primis sapientissimum scriptorem Thucydidem, quem in Gallicam linguam luculenter à Claudio Massyliensi Episcopo cõuersum habuit, magna cum voluptate assiduè legit. Nostra verò memoria Criscius Regni Polonię Cancellarius Tacitum, etiam cum in Senatu esset in sinu gestauit. Cum igitur sola prudentia præeat ac ducat, ad rectè faciendum, illa autem ex solo euentu rerum sit, euentus autem nusquam melius quàm ex historia colligatur, nihil excogitari posse ad quaslibet vitæ actiones ritè instituendas historiæ lectione vtilius, imò æquè aptum aut conueniens concluditur.

*Collectio di
storum.*

De fructuosa ratione

CAPVT III.

Quid Theoricæ & historia conferat summam explicatum.

ET si fatear sine historiarum cognitione esse posse, fuisseq; plurimos Theologos doctissimos, Iurisconsultos clarissimos, Medicos expertissimos, Philosophos denique acutissimos; attamen nemo, qui attentius modo à nobis allata excusserit, vnquã negabit. nisi idem cæcus fuerit in perspicendis clavis, vel malitiosus in perfringendis certis, summum adferre antiquitatis cognitionem superioribus disciplinis ornamentum, atque adeò adiumentum proprium, non externum. Nam in exordio huiusce tractatus volui omnes homines curas omnes ad Dei gloriam & publicum Reipub. commodum conferre, igitur simul

nec Theoricen ad inanem cōtemplationem vnquam me velle dirigere disertè professus sum, imò si qui tales sunt, vel fuere, eorum ego vitam mortemq; iuxtà existimo, Prudentissimo historico plena cera subscribente, sed eosdem tales assiduè voce, adhortatione, exemplo, scriptis omnibus, in quātum fieri potest prodesse curare; & vt tela in armamentarium, sic pro diuersitate munerum & scientiarum, Theologiæ artium reginæ arcana, sacri Iuris decreta, Medicinæ denique ac Philosophiæ præcepta in animum reconde-
re; quæ mox vel in celebri aliqua Academia disertè, ac eloquenter iuuentuti interpretētur, vel eleganti stylo expressa, ad posteros transmittantur, fœcundaq; scientiarum diluue orbem terre inundent. His itaque germanis Theologis, genuinis Iurisconsultis, veris Medicis, legitimis Philosophis, historiam non externum, sed proprium ad-

Salust. Cō-
iurat. Ca-
til.

*Inuētus in
litteris insti-
tuenda.*

De fructuosa ratione

iuuentum, neque adeò exiguum, vt
sine damno illo carere possint; sed tam
amplum, vt illo destituti, nunquam
quod profitentur nomen sustinere po-
terint, probaturum me singulis sequen-
tibus capitibus recipio. Et licet Plinio
magistro, suos cuiusque generis auto-
res diligenter eligendos esse sciam, qui
consultum sibi studijsq; suis velit, ni-
hilominus ostendam, tranquillam in
contemplatione rerum vitam agenti,
ab historiarum sole non lucem solùm
mutuandam esse; sed historiam ipsam
omnes scientias in se artesq; contine-
re, atque adeò antiquitatis peritum in
re Theologica clarè, Iuridica perspi-
cuè, medica aptè, Philosophica
denique acutè, cum leui scien-
tiarum adminiculo pos-
se differere.

Sat. 2
Epist. lib. 7;

vi sustinet
historiam
tenda

CAPVT. IV.

*Quid Theologo conferat historia in
specie declaratum.*

SCIO Theologis omnibus, quod mā-
datum est, maximè cordi curæq;
esse debere, *Scrutamini* non historias,
sed *Scripturas*. non Thucididis, Poly-
bij, Liuij, aut Taciti pensas sententias,
sed sacrarum litterarum testimonia,
Sãctorum Apostolorum traditiones,
Oecumenicorum Conciliorum decre-
ta, Sanctę matris Ecclesię consensum,
Senatorum denique orbis terrę omni
exceptione maiorum, sanctiorum,
doctiorum, vetustiorum sententias,
quibus diuina sapientia, quibus clarif-
simum lumen tenebris nostris, quibus
prouis adfectibus antidotum, quibus
diuina voluntas, & nostra salus conti-
neretur. Verumtamen & illud etiam au-
dacter adsero: In his ipsis sacris litte-
ris,

De fructuosa ratione

ris, traditionibus, Concilijs, Ecclesiæ consensu, maiorum scriptis, innumera penè esse, quæ nunquam purè & liquidè, sed quasi per nebulam solùm intelliget lector, qui non est tinctus vel imbutus notitia prisca ævi; tum vel maximè aduersus Christianæ religionis hostium insultus, rerum gestarum cognitionem Theologo necessariam, nemo sanus abnuet. Nam quomodo promissum sit explicandum celebri illo Iacob Vaticanio adumbratum, *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est:* quomodo intricatissima illa quæstio intelligenda, quæ doctorum manum ac calamum tam sæpè fatigauit. **MARIA VIRGO** erat ex filiabus Aaron, quæ nihilominus tamen Gabriele teste erat cognata Elizabeth, nulla affinitatis necessitudine intercedere: quomodo fabula illa de Ioanne VIII. femina impudentissimè facta, stultissimè

Gen. 13.

Luca 1.

credita sit è mentibus hominum explodenda: quomodo denique hoc recens, illud verò antiquum dogma Ecclesię cognoscendum, hanc orthodoxam & piam, illam scelestam & blasphemam doctrinam esse credendam, hanc traditionem patrum antiquorũ esse, istud verò commentum nouitiorum Euangelistarum agnoscendum. Non aliter certè quam à vero sensu historiarum, quem nisi è meditullijs auctorum Theologus erutum habeat, sit nescio quomodo ingeniosus, sit eloquens, sit exercitatus, tamen aridus ac balbus appareat necesse est, nisi antiquitatis lumine, densam hanc caliginem interpretantium pellere queat. Unde haud immerito Antistitem Antistes, magnus ille Augustinus, *Quidquid* (inquit) *de ordine temporum transactorum indicat ea que appellatur historia, plurimum nos adiuvat ad sanctos libros intelligendos.* Et iterum. *Per*

Olym-

August. de
Doc. Chri
stia. c. 23.

De fructuosa ratione

Olympiadas, inquit, & per Consulatum nomina, multa sæpè queruntur à nobis: & ignorantia Consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare. Tum paulò inferius. Ne aliundè caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum Evangelio, liquidius certiusq; colligitur. Hæc Augustinus. cui comitem nouum do, sed magnum & doctum Theologum. Viri omnes docti (inquit) consentiunt, rudes omnes Theologos illos esse, in quorum lucubrationibus historia muta. Mihi quidem non Theologi solum, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gesta ignote sunt. Multa enim notis è Thesauris suis suppeditat historia, quibus si careamus, et in Theologia, & in quacumque alia fermè facultate inopes sæpenumero & indocti reperiemur. Cum verò pateat quandoque in re quadam gesta Theologica disputationis cardinem verti; quis est hic qui neget interdum etiam in Scholastica disputatione opus esse ex Annalium monumentis, testes excitare clarissimos

veri-

Melch. Canar.
Epist. Theolog.
lib. 11.
cap. 2.

Augustinus
De Civitate
lib. 11.
cap. 2.

veritatis? Huc usque ille. atque ego simul. qui sacras litteras historijs etiam profanis illustrari, his breuibus monstrando, Traditiones Apostolicas non adiumentum modò, sed robur omne ferè & firmamentum debere historiæ, cum Ioanne Bernartio optimo hac in rescriptore, nihil vereor adferere.

CAPVT V.

Quid Iurisconsulto accedat ex historia breuiter declaratum.

Quantam lucem futuro Iurisconsulto adferat historiarum cognitio, vel solus ille Clarissimus eruditissimusq; Læuinus Torrentius, de cuius laude neque hic locus est vt plura dicantur, neque plura dici possunt, quàm omnes boni, omnes litterati memoria tenent, optimè docebit, Iuris prudentiæ iniquiens studium tale esse,

De fructuosa ratione

L. Tor. in
pref. Com.
ad Suet.

in quo nemo excelleret, qui non historiae ac antiquitatis omnis peritiam sibi comparasset.

Nam omnium inde veterum Legum, Plebiscitorum, Senatusconsultorum, Edictorum Constitutionumq; facillime fragmenta colliget, omnium ibi mores consuetudinesq; velut in speculo videbit, de omnibus inde institutionibus, substitutionibus, bonorum possessionibus, stipulationibus, actionibus, publicis iudicijs, similibusq; Iuris obiectis rectissime poterit differere, imò singulis Iurisperitorum responsis lucem ab illo dare. Exemplo pro sexcentis alijs sit vnicum illud Vlpiniani.

L. 7. §. est.
ff. de inter.
& rel.

Est quoddam genus quasi in Insulam relegationis in provincia Aegypto, in Ouasin relegare. Anxiè hic antiqui quærent, quid sit in Ouasin relegare; & nescio quam nouam relegationis speciem somnient: cum, si vel vnum legissent Eua-
grium Scholasticum, scire potuissent nihil aliud significari, quam locum

Eua-
g. Scho-
last. hist. li-
bro 1. c. 7.

de-

desertum in Africa, in quem nocentes olim frequentius relegari solebant. Quis etiam vel Heraclitus non rideat Accursij Commētarium ad illud acutissimi Papiniani responsum: *Ideo condemnatus, quòd artiozem annonam adilitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ creditor non videbitur, & ideo compensationem habebit?* Imò, quod mirere, ex recentioribus etiam viri magni fluctuant, & locum haud sanum perhibent, serioq; nituntur persuadere expulsa *adulitatis* voce, legendum *adilitatis*. Continete manum interpretes, nullum hic dubium. adite vel vnum Lampridiū, & clarè non per dioptram, videbitis Iurisconsulti mentem. Sed præclarè hac in re Io. Vvolfgangus Treimonius Bauarus, edidit Symphoniam iuris vtriusque Chronologicam, in quà non modo omnium Pontificum, Consulium Romanorum & Imperatorum Iurisperitorum, item tam veterum quàm

L. 17. ff. de comp.

Bud. Hal. Alciat.

Lamp. in Alex.

De fructuosa ratione

recentium nomina, successiones, æta-
res, in vnum opus colliguntur, sed etiã
quid ab vnoquoque vel Imperatore,
vel Põtifice, in vtroque iure sancitum
fit & constitutum, & quæ constitutio-
nes in Codice aut in Nouellis, quibus
Consulibus, quo anno, quo mense,
quove die factæ sint; quid item ex re-
sponsis prudentum in singulas Pande-
ctarum leges translatum, magna cura
& diligentia, secundum temporum or-
dinem exponitur. & additur præterea
succincta delineatio originis & succes-
sus tam Imperij, quàm Iuris Romani à
primis Urbis temporibus vsque ad Iu-
lium Cæsarem. Forsterus quoque edi-
dit Historiam præcipuorum Iuriscon-
sultorum, & rectè, ex sententia Nico-
lai Oudaerti inquiētis; *Cum posterior lex
priorem abroget, vel ei deroget, nihil esse v-
tilius, quàm legum ac Iuris auctorum quan-
dam veluti chronologiam inuestigare, æta-
temq; singulorum scire. quia scimus quo-*
que

L.vlt. ff. de
const. Pric.

que familiare esse ac tritum vulgò interpretibus, & imperitis quibusdam baburris, in libris, in colloquijs, in scholis, leges Digestorum neque paucas & ponderosas eleuare vel eludere, quasi per legem aliquam Codicis corrigerentur. Citetur, exempli gratia ex Digestis responsum aliquod Papiniani, Florentini, vel Modestini; illi, ne prorsus obmutescant, non verebuntur respondere, per rescriptum aliquod D. Hadriani vel D. Pij in Codice relatum, prædictorum Iurisconsultorum, corrigi responsum. adhibeas tu Doctorum scholia; abnuent, & se in nullius magistri verba iurasse dicent. Verba Iurisconsulti vrgeas; ineptissima sua exceptione obsistent. In summa, quod habet vetus verbum, Si tu proreta isti naui es, illi gubernatores erūt. atque hoc pacto firmissimum eludent argumentum, nisi tu ex historijs didiceris, qua quisque ætate Iurisconsulto-

De fructuosa ratione

rum vixerit, & calamistratos istos milites in solem & puluerem è suis umbraculis euocatos, valentissima causa & certissima veritate debiles; quam stultum sit adfirmare Imperatorem aliquem suo rescripto eius corrigere sententiam, qui cum ille ipse Imperator in viuis esse desisset, natus nondum erat, clarè edoceas. Quis ergo iam tam stupidus, vt non percipiat, non leuem, sed maximè grauem, non infructuosam, sed omninò vtilem de Iurisconsultorum ætate inquisitionè? Quid historiarum ipsarum cognitionem? Nec est certè quòd aliquis hic mihi obijciat Bartholum, Baldum, Castrensem, Iasonem, & huius notæ similes viros magnos certè, & ingenij acumine monstrabiles. sed adeò maiores multo futuros, si antiquitatis facem habuissent prælucentem, & vt noui Iustiniani habeant, seriò moneo, anteaquam Institutionum iurissimo

portu derelicto, ingenioli sui cymbam in vastum Pandectarum conijciant pelagus; Offerent enim se Primo ingressu quæ de officio omnium magistratuum ac iudicum integro penè primo Pandectarum libro; quæ de imperio mero ac mixto, de in ius vocando, de vadimonijs obeundis, de non eximendo eo qui duceretur, Secundo; de his qui notantur infamia, Tertio; tractantur. Accedent quæ tam varijs multisque locis de solemnitatibus testamentorum, calatis comitijs, libripende, ære ac libra, de institutionibus & legatis caducis, de S. C. Silliano ac Claudiano, libertinis, manumissionibus, iure patronatus, actione ingrati, iure patriæ potestatis, iure aureorum annulorum, censibus, deportatis, relegatis, emancipationibus, iure postliminij, iudicijs publicis ferè omnibus, de lege Attilia, Asinia, Cincia, Cornelia, Fabia, Falcidia, Fania, Iu-

Distinctius ostensum necessariâ Iurisconsulto historiari cognitione

De fructuosa ratione

nia, Norbana, Papia, Lætoria, Licinia, Popæa, Petronia, Scribonia, Iulia caducaria, Iulia Titia, Iulia miscella, alijsq; quas recensere longum foret, enarrantur. quæ si quis sine historiarum præsidio intelligere se posse sperat, ideò certè facile exspectaret, vt de glacie media nascantur violæ, de niuibus rosæ, de pruinis lilia, & vt vnico verbo audacter dicam & cõcludã, nullus in iure titulus illustris, qui ab historia lucem non accipiat aliquam.

*Omnibus
Iuris libris
lux ab histo-
ria.*

CAPVT VI.

*Quid historia Medicis conferat bre-
uiter dictum et exemplis
illustratum.*

INstabit fortasse tota Medicorum
classis, & Hippocratem, Galenum,
Auicennam, magistros se habere di-
cet, historias verò ne minimum qui-
dem

dem societate medicinam contingere: sed haud prudenter certè & considerate, cum salutare ex eis sit & efficax non contra corporis solùm morbos remedium, sed contra ipsos etiam animi affectus. Nam da tyrannum aliquem, qui seruis non ciuibus se præesse credit, cui nihil iniustum videtur quod fructuosum, & qui cum scelerato Caligula sceleratè iactet, *Omnia sibi, & in omnes licere: ecce tibi statim ex historiarum officina animorum medico paratum antidotum: Sit ante oculos Nero, quem longa Caesarum serie tumentem, sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Cedo mihi iterum tumidum aliquem ac insolentem, qui libidinem solùm dominandi causam belli habet, & maximam gloriam in maximo Imperio ponit: ecce tibi medicamentum salutare ex historia, Sæpè & contemptus hostis cruentum certamen*

Historia vera animorum medicina.

Suet. Calig.

Tac. hist. i.

De fructuosa ratione

edidit, & incliti populi regesq; perleui momento uicti sunt. Et simul educ Xerem in aciem quinquagies, & bis centenis octoginta tribus militum milibus (Herodoto teste) superbum sex millium omnis generis nauium classe maris quasi dominum; Asiam Europæ ad Hellespontum ponte coniungentem; & doce tantas copias exigua Spartanorū manu ad Thermopylas, Duce Leonida, remoratas; classem ad Salaminem consilio ac prudētia Themistoclis depressam, tam elati animi regem vna scapha trepidè elapsam, domi à suis miserè confossum. Da mihi iterum stultum aliquem ob res secundas exultantem, vel infida fiducia in principum gratia se extollentem: ecce tibi validum ex historia antidotum. Simul parta & sperata decora vnus horæ fortuna euertere potest, nolite præsentem credere fortune, cum quid vesper ferat, incertum est. Si rideat probè monentem,
& dul-

Herodot.
lib. 7.

Litt. li. 30.
& 45.

& dulcia hæc corruptus stomachus respuat remedia; ecce tibi amara quæ mordeant. Polycrates Tyrannus ille Samius, ab Oronte captus & in Michalesi montis vertice cruci adfixus, Seianus Tiberianum illud mancipiũ, in Gemonias vnao tractus & à populo maximo ludibrio habitus in Tiberim tandem missus. Sed hos attuli vt animorum medicine gustum aliquem ex historia darem: nunc corporis etiam aliquem dabo. Excute Annales, & intelliges Alphõsum Hispaniæ regem valetudinem, quam ei ex Hippocrate suo vel Galeno restituere medici nõ poterant, solius Liuij lectione recuperasse: Ferdinandum Siciliae, quem desperatæ sanitatis iudicabant medici, Q. Curtij sola lectione recreatum atque refectum: Magnum illum Laurẽtium Medices, Medicæ artis frustra adscitis subsidijs, vnica illa quæ de Conrado III. Imperatore in obsidio-

*Historia
morbis cor
poris inter
dum mede
tur.*

De fructuosa ratione

ne Guelphi Bauariæ Ducis fertur historia, fanitati restitutum. Sed quemadmodum si gubernator placido mari vehatur, nullo admirante illaudatus & inglorius subibit portû: sic nec medico in explorando morbo Historiæ vllus vsus, cum æger voce & confessione artem iuuat: at si tegat, dissimulet, hic labor, hoc opus, hic status rerum quo historia adhibenda in consilium: folius enim prudentiæ anchora sustineri potest fluctuans hoc nauigiû: Prudentia sola, quæ quasi Theseo filo diriget te in hoc labyrintho, & ducet ad occultum morbi centrû. Quam non in ciuili ac militari modò re, sed èt in hac medica posse haurire ex antiquitatis hoc fõre, Principis Philosophi prudēs nepos, doctissimus ipse medicus, mihi testis. Antiochus Seleuci regis filius incredibili Stratonices amore flagrabat, ostiû pectoris nulli mortaliû recludebat, inedia mori destinabat. Vocantur
peri-

Plut. in De
metr.

peritissimi medici, artis præcepta oïa adhibent, nihilq; intentatũ relinquũt, quo oculi morbi huius causã eliceãt: tandem desperatæ sanitatis Antiochũ iudicant. Solus Erasistratus, Aristotelis ex filia nepos, mētem cana hac prudentia imbutam gerens, ex sola ad ingressum & egressum Stratonices coloris mutatione, morbi causam apprehendit. At non satis morbum ipsum cognoscere, oportet ex arte applicare remedium: quod appositè sapius non faciet ipse Galenus, nisi mentē habeat cana hac historiarũ prudētia imbutã. Etenim vt in telis eadem ferri vis est, sed multum interest utrũ excusso lacto torqueantur, an remissa manu effluãt, à viro vel puero veniant: sic licet idem sit remedium quod datur, interest tamen quãmaximè quomodo applicetur. quinimò quemadmodum folia virere per se non possunt, ramum desiderant cui inhæreãt, ex quo

De fructuosa ratione

trahant succum: sic medicæ artis præcepta, si sola sint, marcent, infigi volunt in veræ prudentiæ ramo. *Multa & ignorantibus agris curanda sunt* (inquit Romanus Sapiens) *& multis mortis causa morbum suum nosse.* adde & eam sæpè ægrorum esse conditionem, vt remedia respuant non secus ac venena: neque ideo medico satis est cognoscere ex arte quid vsui futurum, nisi Prudentia suggerat, quomodo naturæ ac cõditioni vniuscuiusque inseruiat. Et facile id ostendi potest in lucido historiæ speculo, perprudens illud prudentis medici factum in puella regia curanda, abhorrebat illa sectionem, & ille sine ferro curare non poterat. Quid egit? dum tumentem mammam leniter fouet, scalpellum spongia rectum induxit, & ita incidit. Nec dissimile huic solers illud solertis medici consilium in phrenesi tollenda. dabat operam cuidam ægro, qui cibum

Lycost. in
The. hum.
vit.

bum capere nolebat, eo quod se mortuum diceret. submisit qui sub eiusdem insanix specie propter illum in lecto collocaretur; & cum se mortuū clamaret, cibum nihilominus non recusaret. graphicè agit personam personatus hic insanus. ille qui vera insania laborabat, rogavit statim an mortui etiam ederent? adfirmat alter: atque hoc dicto cepit magis cupidè mādere. Quo exemplo ductus phreneticus, & ego quoque mortuorum more pransurus sum, inquit. confestim itaque cibum sumere cæpit, paucisq; interiectis diebus ex medici sententia morbo liberatus est. Hæc & similia si ex historijs observauerit medicus, quemadmodum ei qui iaculari discit, fatis est initiò, si manum formet ad certum locum, postea cum hanc viam ex disciplina & exercitatione percepit, quocumque voluerit arte ea vsurus; sic facillimè exempla hæc ad alia quævis trans-

De fructuosa ratione

transferet, nec monitorem in singulis
requireret. Quo constituto, quis ille
bucco qui neget magnum cum adiu-
mentum, tum ornamentum etiam me-
dico accedere ex historia? præsertim
si legerit libellum Ioannis Schenckij
in quo collegit historias pertinētes ad
artem medicam.

CAPVT VII.

*Fructus quem Philosophus decerpit
ex historia.*

CVM philosophia sit animi mor-
borum & affectionum medicina;
idcirco ne aliquem hic nomen illius
fallat, seriò præmoneo, non intellige-
re me illam squalidam & personatam,
quã vulgus hodie tantum nouit & quæ
malis scrupis, malis tribulis semitã ad
legitimam illã diuã impleuit, in nugis
quibusdã Sophisticis sibi placet, in eo
superciliũ attollit, prauis captiunculis
inge-

*Scholarum
abusus.*

ingenia torquet, imò corrumpit: Sed veram illam, splendidam, ac claram reginam, quæ mores componit, animum format, nihil opinionis, omnia conscientia causa facere docet, virtutes ostendit in vero suo vultu, adfectibus frenum inijcit, mentem à corpore deducit, animum Deo ac recte rationi subijcit, & animo ceteras res humanas. Maximè quæ docet, beatū non eū esse, quē vulgus appellat, ad quem pecunia magna cōfluxit; sed illū cui bonū omnē in animo est, erectum & excelsum & mirabilia calcātem; quæ hominem ea sola parte æstimandum docet, qua homo est, id est qui natura magistra vitur, ad illius leges cōponitur, sic vivit quomodo illa præscripsit; quæ aliqua vis mouet, nulla perturbat. Et hac distinctionis face sic prælucente, adferimus, vt arbori radicem si amputes, truncum sine succo relinques: sic Philosophiam sine neruis, si ab ea auferas

*Philosophie
pars quæ ad
mores præ-
cipua vel po-
tius sola.*

De fructuosa ratione

historiæ venam . Cui rei probandæ nihil opus est vt laborem , nã ipsi Philosophi non pedibus modò , sed vtraque manu in hanc sententiam eunt , historiam philosophiæ fulcrum agnoscunt . *Longum iter est* (inquit magnus Philosophus) *per præcepta , breue & efficax per exempla .* id est , magis paucis mentes humanæ exemplis , quàm verbis mouentur plurimis , hæc autem talia quid aliud docent , quam cohibere adfectus , ingerere virtutem , & quæque asperrima æquo animo ferre ? *Ex istis* , inquit idem Sophus , *quæ terribilia videntur , nihil est inuictum .* Singula vincere iam multi , ignem Mutius , crucem Regulus , venenum Socrates , exilium Rutilus , mortem ferro adactam Cato ; & nos vincamus aliquid . Rursus ista quæ vt speciosa & felicia trahunt vulgum , à multis & sæpè contempta sunt . Fabricius Diuitias Imperator reiecit , Censor notauit . Tubero paupertatem & se dignam & Capitolio iudicauit .

Exemplis
optimè do-
cetur .

Seneca epi-
stola 6.

Epist. 98.

uit. Honores repulit pater Sextius: qui ita natus, ut Rempub. deberet capeſſere, latum clauum Diuo Iulio dante non recepit, intelligebat enim, quod dari poſſet, & eripi poſſe. Nos quoque ex his aliquid faciamus animoſè: Sed vt & alijs perſuadeamus aut proponamus, monet nos in Oratore magnus Orator. Cognoscat Orator rerum geſtarum & memoriae veteris ordinem, maxime ſcilicet noſtræ etatis; ſed & imperioſorum populorum & rerum illuſtrium, quem laborem nobis Attici noſtri leuauit labor, qui conſeruatis notatisq; temporibus, nihil cum illuſtre prætermitteret, annorum ſeptingentorum memoriam vno libro colligauit. Neſcire autem, quid antequam natus ſis, acciderit; id eſt ſemper eſſe puerum. Quid enim eſt etas hominis? niſi cum memoria rerum veterum cum ſuperiorum etate contextitur. Com memoratio autem antiquitatis, exëplorumq; prolatio, ſumma cum delectatione, & autoritatem orationi adfert & fidem. Hæc ille. Quàm alte! quàm aptè ad noſtram

Cicero in
Oratore.

De fructuosa ratione

mentem ! nunquam probiùs Philosophum vult fungi munere, nisi cum exemplis ex omni memoria petitis doctrinam illustrat. Quis igitur tam hebes, qui iam non capit Philosophum mutum qui de historia filet ? quis tam fatuus, qui fatuum me non iudicet, si rebus tam clavis probandis diutius immorer ? modo iuvenes sint historiarum cognitione exactè imbuti, anteaquam ad altiorem aliquam se conferant disciplinam : aut si qui tempestiviùs huc se præcipitarunt, eos posthac aliquamdiu seriam operam antiquitatis cognitioni volo imperitari, nec antea se iudicare idoneos, qui ad metam tendant.

*

Adhortatio ad historiarum lectionem.

CAPVT VIII.

*Quæ contra historiam dici possunt
breuiter allata.*

DIximus omnem virtutem in duas partes, contemplationem scilicet veri, & actionem, diuidendam; hancque illi omnium sententia præferendam esse, quam sine Prudentia dirigi non posse, nemo sanè est qui non existimet. Prudentiam verò ex euentu rerum esse, itidem apud omnes prudentes in confesso est. Sed euentum nusquam melius cognosci quàm ex historia; ne ego quidem ipse concedere possum. cum sciam vti ex spongia succum aliquem liquoris facilè exprimas, nunquam fœcundam scaturiginem; sic ex historia guttulas fortè aliquot Prudentiæ, nunquam diuitem venam. Et quidem quæ magna Prudentia est scire

D quot

De fructuosa ratione

Curiosa Cri-
ticorum tri-
ca.

quot nauibus Græci venerint ad oppu-
gnandum Ilion? Vtrum Romulus
aut Remus Amulij imperio in pro-
fluentem proiecti, beneficio Faustuli
pastoris regij collecti, seruati sint ac
educati, vt vulgus scriptorum tradit?
An verò supposititij infantes ad Amu-
lium delati, eiusq; arbitrio necati sint,
gemini verò procurate Numitore auo
materno Faustulo commissi? Vti insi-
nuat Halicarnassæus. An ipsa Siluia
à partu leuata & stupri rea patru iussu
viva fuerit defossa, an in carcerem de-
precante Antho Amulij filia cōiecta,
indeq; Amulio interfecto, filij Romu-
li beneficio erepta ac restituta? An
Remus in pugna ceciderit, an verò dū
noue vrbis vallum irridet, iussu fratris
interemptus? Quis primus Romæ
triumphauerit, quando introducta
Quatio? Quis primus Dictator aut
Magister equitum? & alia deinceps hu-
iusmodi notæ: quæ siue contineas, ni-
hil

hil tacitam conscientiam iuuant, siue proferas, non prudentior videberis, sed molestior. quis vnquam quod illa non teneret, aut etiam negligeret, minùs propterea vir bonus aut minùs utilis patriæ ciuis æstimatus est? Quid horum ad prudentiam viam sternit? causas rerum aperit? Quid nobis in vita expetendum aut sequédum, quid declinandum aut fugiendum docet? quid ad exploranda hostium consilia, quid ad ducendum exercitum, ad ordinandam aciem, compescendam seditionem, dissoluédum metum iuuat aut prodest? audite è sapientiæ penetrati Romano Sophum, quicumque in his tricus vobis placetis, & erubescite. *Quid annos Patrocli et Achillis, inquit, inquirere ad rem existimas pertinere? Queris Ulysses ubi errauerit potius, quàm efficias ne nos semper erremus? non vacat audire utrum inter Italiam, ac Siciliam iacetatus sit, an extra notum nobis orbem: neque*

Seneca epi
stola 88.

De fructuosa ratione

enim potuit in tam angusto error esse tam longus. Tempestates animi nos quotidie iactant, & nequitia in omnia Vlyssis mala impellit; non deest forma, que sollicitet oculos, non hostis: hinc monstra effera, & humano cruore gaudentia: hinc insidiosa blandimenta aurium: hinc naufragia, & tot varietates malorum. Hoc me doce, quomodo patriam amem, quomodo uxorem, quomodo patrem, quomodo ad hæc tam honesta vel naufragus navigem. Quid inquiris an Penelope impudica fuerit, an verba sæculo suo dederit, an Vlysses illum esse, quem videbat anteaquam sciret suspicata sit? Doce me quid sit pudicitia, & quantum in ea bonum: in corpore an in animo posita sit. Sed de Græcis fortasse ista scriptoribus dici putas, apud quos quid rogo tam fidum vt securus expectes? qui perpetuum illud litigandi studium inter sese mutuo reprehendentes observant, adeò vt nihil firmiter scientes videantur tradidisse, sed quod quisque opinatus est, id posteri-

tati

tati persuadere voluisse. ut non vanè eos tali elogio Poeta ornarit

— — *Et quidquid Græcia mendax*
Audet in historia — —

Juvenal.
Sat. 1.

Cui, si fidem eleuas, addam à grauif-
simis viris pondus *Apud Herodotum*
(inquit vnus) *historie patrem*, & *apud*
Theopompum sunt innumerabiles fabule.
cui consentit pulchrè alter, *Græcis hi-*
storijs plerumque poetica similem esse licen-
tiam adferens; Similiter Diuus Hiero-
nymus cum de Græcorum histo-
rijs loquitur *Non debemus*, inquit, *co-*
rum auctoritati acquiescere, quorum men-
dacia detestamur. Et iurè sanè, nam
Xenophon inter primi ordinis scri-
ptores philosophus quid non fingit,
dum Cyrum nobis describit? Dio
per omnes honorum gradus bis ad
Consulatum euectus, quam peruer-
sa de Cicerone, Bruto, Cassio, Se-
neca, & omnibus selectis Roma-
nis iudicia protulerit? Sed & Ro-

Cic. de leg
1.

Quint. lil
2. instit. C
rat. cap. 4.

In 27. cap
Ezech.

De fructuosa ratione

mani scriptores quales fuerint? Vide. Flavius Vopiscus cùm ipsemet historiam scriberet, fateri tamen non veretur, nullum historiæ scriptorem esse, qui non sit aliquando mentitus, multaq; in Liuiio, Sallustio, Tacito, Trogo esse, quorum fides manifestis testimonijs labefactari posset. Vnde fidenter se accingi ad scribendum historiam ait, quandoquidem habiturus esset mendaciorum socios. Velleium Paterculum, Iustus Lipsius, & Ioannes Bernartius tâquam fœdissimum adulatorum execrantur. quod Ælium Seianum, bonorum exitio natum monstrum, quasi supra homines extollat. At Iosephum historiæ Iudaicæ principem multa ex diametro cum sacris litteris pugnantia tradere scio. Eusebium Cæsariensem, inter Ecclesiasticos scriptores celebrem, à Patribus VII. Synodi Arianæ hæreseos defensorem iudicatum Bernartius putat.

*n vita Au
elij.*

*n notis ad
177.*

VII. Syn.

tat. Zozomenum historiae tripartitae
columen magno Gregorio iudice mē-
dacem, & Theodorici hæretici patro-
num. Socratem Nouitianorum hæ-
resi maculatum. Iulium Africanum
à Gelasio Pontifice damnatum. Pau-
lum denique Iouium tamquam men-
dacem, & maculis aspersum, cum à
pluribus alijs tum maxime à Bartolo-
mæo Kickermano reijci. Quis enim
nō rideat, eos qui interiori principum
consilio (quales plerique sunt histori-
ci) nunquam fuere adhibiti, res nullas
maioris momēti tractarūt, sed cōmē-
titias ac vulgo & forensibus sermoni-
bus iactatas causas tantū cognouerūt,
maiori nescio temeritate, an impuden-
tia, de summis Rerumpub. modera-
toribus sententiam ferre? & cum nul-
lam Reipub. partem vnquam attige-
rint, nedum ultra crepidas sutores, vt
in Adagio est, sed de coloribus cęci iu-
dicant. cūm nunquam castra, nun-

Act. 6.

Greg. lib. 6
epist. 31.

1. Sancta.
Rom. Eccl.
dist. 15.

De fructuosa ratione

quam acies viderint, tamen in amicorum circulis imò (vt magnus olim Imperator conquerebatur) etiam in conuiujs exercitus ducunt, vbi castra locanda sint sciunt, quæ loca præsidijs occupanda, quando, & quo saltu intranda Macedonia, vbi horrea ponenda, qua terra, mari subuehantur commeatus, quando cum hoste manus conferendæ, quando quiescendum sit, sciunt. neque quid melius faciendum sit modo statuunt, sed quidquid aliter quam ipsi censuere factum est, Cōsulem veluti dicta die accusant; denique cum ocium vrbani militiæ laboribus præferunt, è terra tamen gubernare volunt. Quis igitur non videat, quam ineptum sit, tam insulsis præceptoribus te committere, & his ducibus ad Prudentiæ calcem velle pertinere? At certè exempla continentiæ, frugalitatis, temperantiæ, aliarumq; virtutum historiæ suppeditabunt, in-

quis,

Paul. Æmil. apud Liu.

quis, omnesq; ad laudem & gloriam honestissimis factis exstimulabunt.

Quæ obsecro frugalitatis ac continentiae exempla? Sardanapali, Caligulae,

Neronis, Commodi, aliorumq; simi-

lium belluarum non hominum foedæ libidines, & abominanda facinora,

quæ tam accuratè à plerisque historici-

is describuntur? Eiusmodi authores utinam solùm non prodesent: nocēt,

& rectissima ingenia corrumpunt,

multaq; prava ac vitiosa nunquam au-

ditata aut vsitata docent. Consultiusq;

esset, sicut maximus ille Plato Poe-

tas, quod molles leuesq; lectores face-

rent, è Repub. sua eiecit, historicos
hos mendaciorum conflatores,
omni rerum vsu destitutos
deliros Phormiones,
ac verè vitio-

rum
Magistros eijcere & ex-

terminare.

De fructuosa ratione

CAPVT IX.

*Refutata ea quæ contra historiam al-
lata, & simul ostensum qui
Historici optimi.*

NON quamlibet Historiam ad Pru-
dentiam prodesse & ego cum ad-
uersarijs lubenter ac volenter fateor,
dum certocertius sciam, vt nõ quam-
uis terram venam habere latentium a-
quarum; sic nec historiam promiscuè
fœcundam Prudentiæ scaturiginem,
sed multos illarum autores esse vanos,
leues, & nullius seriæ curæ ac fidei, at-
tamen non omnes. Et si Dionem illi
ex Græcis, Herodotum, Xenophon-
tem proferunt, Thucydidem, Poly-
bium, Plutarchum ego oppono, qui
legitimam historiæ viam viderunt, &
fixo pede peragrarunt. Thucydides
sanè fidus omnino scriptor, & quem
prin-

*Thucydi-
des optimus
scriptor.*

principem Senatus historici, si mei arbitrij res foret, cum prudentissimo Lipsio legere non dubitem. Si in scriptis eius veritatem habitare dixerò, ipsam non dubito quin suffragantem sibi habiturus. In exilium eiectus à suis Atheniensibus (quod maximis ferè quibusque viris cõtigisse dolemus) ita tamen scripsit, ut ne exul quidem vllò malè erga Athenienses adfecti animi indicio sua scripta adsperserit, imò adeo veritatis amans ac moribus moderatus, ut ne Brasidè quidem (qui calamitatis autor ipsi fuerat) vsquam in sua historia præ ira aut odio maledixerit. & infestissimum sibi Periclem non solum à calumnijs vindicavit, sed prudentiæ aliarumq; virtutum nomine sincere commendavit. Omnes verò dicendi artificio (ut Tullij verbis utar) mea sententia facile vincit: qui ita creber est rerum frequentia, ut verborum propè numerum, sententiarum

Verus.

Marcell. in
Vita Thucyd.

Ab adfectibus immunis.

Vide Thucyd. lib. 2.
Cic. d. Thucyd. 2. de Orat.

Eloquens.

De fructuosa ratione

numero consequatur, ita porrò verbis aptus ac pressus, vt nescias vtrum res oratione, an verba sententijs illustrentur. Quę in causa fuisse existimo, quòd Demosthenes propria manu octies eũ descripserit. Et quod aduersarij maximè in historicis requiri volunt, noster Thucydides regia stirpe clarus ac illustribus planè maioribus ortus, rebus gerendis non solum interfuit, sed præfuit, & in bello Peloponensi legationes & Præturas obiuit. Similiter Polybium in ciuili ac militari disciplina diutissime se exercuisse, magnam Europæ partem, oram Africæ, & Asiã minorem, vt populorum mores intelligeret, peragrassè; denique, quod maximum est, magni Scipionis Africani moderatorem, ac bellorum vbique socium fuisse, nemo vel in vestibulo adhuc antiquitatis constitutus ignoret. Veritatem certè & salutaria monita si in eo desideras, aquã in profluente quaeris.

Idoneus index.

Polybij historiae proba.

ris. Nec nostro quoque præconio indiget Plutarchus, qui nedū in ipsa Principum aula diutissimè vixit, sed Imperatoris Traiani moderator ac Istriæ èt Præfectus extitit, si quis alius rerū optimus iudex. Nec nimium quoque deprimendus est Xenophon circumspectus sanè scriptor, qui non ad historiæ fidem Cyrum nobis descripsit, sed ad effigiem iusti Imperij. Dionem Cassiū & Herodotum apud antiquitatis peritos cōfregisse tesseram largior, sed fateor, & probatæ quoque fidei historicos apud Græcos esse, quos vide apud Lipsium in Notis ad Polit. apud Latinos autē multo plures, ac inter eos Liuius à Flauio Vopisco reprehensus, ita ab adfectibus liber, vt historia illius diuulgata, præcipuè quæ bellum illud ciuile inter Pompeium, & Iulium continet, plurimi Sancto Hieronymo teste ex vltimis Hispaniæ, Galliarumq; finibus viri illustres Romam venerint

Itidem Plutarchi.

Liuius defensus.

De fructuosa ratione

vel ob hoc solum, vt Liuium nostrum
tantis animi dotibus clarum contue-
rentur, de quo Tacitus ipse, *Titus*
Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in pri-
mis. Gn. Pompeium tantis laudibus tu-
lit, vt Pompeianum eum Augustus (cum
quo arcta familiaritas Liuius interces-
serat) appellarit. Sed ipsum Tacitum
videamus, qui historiam rerum gesta-
rum à Tiberio vsque ad Neruam tam
accuratè, verè, ac prudèter descripsit,
vt æqui rerum æstimatores non solùm
seminarium salubrium præceptorum
historiam eius esse, sed nihil vnquam
accuratiùs ab vllò historico scriptum
fateantur. Et ne eum vt priuatù asper-
neris, floruit ille diutissime in milita-
ri vrbanaq; disciplina. Procurator da-
tus Galliæ Belgicæ à Vespasiano, Præ-
tura deinde, imò imperante Nerua
Consulatu auctus, historiæ scribendæ
senex demum vacauit. Excepit filium
historiæ eius Ammianus Marcellinus:

quam

Tac. An-
nal. 4.

Taciti histo-
ria probatis-
sima.

De Ammia-
no nostrasè-
rentia.

quam licet pari laude non pertexuit, tamen cum in Gallia, & Germania sub Iuliano Imperatore, multos annos militavit, atque adeo multis bellis à se descriptis interfuerit, ne hunc quoque rejicite Prudentiæ candidati. Virtutes certè ac vitia Principum sine adfectu notata videbitis, & sic præcipuo (Tacito quidem iudice) annaliũ munere probè eum functum ac defunctũ obseruabitis. C. Sallustium præteream? absit. etenim hic ille est de quo, vt multi perhibent, magno applausu hi versiculi Romæ circumlati sunt:

*Hic erit, vt perhibent, doctorũ corda virorũ,
Crispus Romana primus in historia.*

&, vt legitimi quique censores censesent, verè suo merito. Sed ò nimiam profecto studiorum iacturam! paucula tantum fragmenta ex diuite hoc historiæ thesauro habemus: quæ tãquam probatissima omnes probi probant. Agmen mihi claudat magnus ille

Tac. An-
nal. 3.

De fructuosa ratione

Plu. in Cef.

ille Cæsar, qui res à se gestas tanta elegantia (quod Plutarchus adfirmat) conscripsit, vt huius ampliandæ materię studium sumere sibi nemo sit ausus, in posterum. Fidem in historia ciuili à nonnullis scio desiderari; dictionem quoque eius ab imperito aliquo nebulone imperitè iam video interpolatam, pannos sæpè huic purpuræ insitos. Verumtamen, quod ex parte præcipuè nunc spectamus, hic de exercitu (vt Tullij sententiam vsurpem) de castris, de agminibus, de signorum collationibus, de opidorum oppugnationibus, de comœatu, de insidijs faciendis, de reliquis rebus quæ sunt propriè belli administrandi, sententiam tibi feret quisquis es Imperator. Cæsari comitem do Q. Curtium, quem adeo inter selectos recensere non dubito, vt inter optimos illi locum fidenter tribuam. Velleium, qua res tractat sui æui, à veritatis orbi-

Cic. 2. de Orat.

Curtij historia proba.

ta deflexisse, cum ab alijs, tum præcipuè, à Lipsio scio. Iosephum sæpius cum sacrarum litterarum autoritate pugnare recte obijcitur. quomodo etiam à seipso interdum discrepet, vel alijs certioribus testimonijs erroris arguatur, obseruauit diligenter Cæsar Baronius, nec ideo tamen vterque spernendus. Nam Velleius aliàs discretus & industrius: Iosephus adeò laudatus scriptor, vt Hieronymus honoris causa Liuium Græcū eum appellet. In historia Eusebij, quem obijciunt, plurimos esse næuos non me latet, vestigia quoque Arianismi passim noto, magni tamen laboris, variæ lectionis eum fuisse, nec leue omnino illius iudicium esse, præsertim in Chronicis, ab æquo quoque iudice nullo negotio impetraturum me confido. Sozomenum à Gregorio damnatum video, & Socratem, vti super hanc rem plura ipse Ioan. Bernartius, sed non de-

*Non vsque
quaque Velleij
& Iosephi.*

C. Bar. An.
Tom. 1.

Epist. 22.

*De Eusebio
sententia nostra.*

Lib. 1. de
vilit. hist.

E sunt

De fructuosa ratione

sunt interim alij melioris notæ historici, qualis est Euagrius Scholasticus, Nicephorus, Cassiodorus, Marianus, & vt denique ad nostros veniam, (neque enim omnes recensere propositū) cum suo successore Abrahamo Bzouio Cæsar Baronius, quos adeò supra omnem nouitiam & ad priscam laudē iudico, vt palmam eos omnibus erepturos existimem, qui in Ecclesiastica historia hætenus quidquã tentarunt. De Pauli Iouij capite Quirites in suffragium iuisse video: & si calculos numerem, nigros plusculos reperiam, sed quos omnes superabit vnicus Lipsij fauor, nec temerario iudici Gorreo Parisiensi, aut alio cuiquam credendum, qui historias eius cum Amadisi fabulis componit. Stylum certè eius & scribendi methodum, non culpabit quisquam inculpatus. Franciscus Guicciardinus iudicia magis prona, magis amica experitur, nec ego contraue-

*Annales
Baronij cõ-
mendati.*

*De Paulo
Iouio sentē-
tia.*

*De Fr. Guic-
ciardino.*

trauenio. Noui etenim hunc virum à Leone X. Pont. Max. legionibus sacris & prouincijs Ecclesiasticis cum summo imperio præfectum, nec ea propter inidoneum iudicem. Video quoque ab adfectibus immunem fuisse (si planè ab odio) vtilia certè Prudentiæ candidato monita, quæ sæpius interferit, non negabit nisi imprudēs. Huic Philippum Cominæum, etiam in Rep. administranda, in bellis, in legationibus obeundis clarum, & felicem adiungo. Paulum Æmilium, inter mediæ ætatis scriptores, & Nice tam Choniatem *legite vos Politici* inquit decus Belgicæ *gratiam mihi aliquis pro iudicio habebit, certè debet.* Sed nec Varseuicium nostrum, aut Martinum Cromerum spernite, iniquè à Kickermano in Commentario de proprietatibus Historiæ spreto, cum sit vterque à politioris litteraturæ hominibus commendatus; maximè posterior ille

*Cominæi vtriusque
valaus.*

Lip. i Not.
Golit.

De fructuosa ratione

à Robortello viro non per Italiam solùm, sed per Europam animi dotibus clarissimo, qui suæ historiæ epistolam cum certis & veris historiarum præceptis, à temerario iudice isto laudatis, à Cromero autem nostro obseruatis, vel amicitiaë tesseram, vel elogij monumentũ præmittere voluit. Apud Varfeucium vero, & res & narratio ipsa distincta, composita vt quique bonus fatetur, sine vanitate, sine ineptijs, præterea, crebra apud eum monita, & opportuna in omnibus scriptis, iudicia non libera solùm, sed sana.

Quod autem inquirunt, Principũ vitia & improbos quosque mores distinctè historici notant, atque sic in legentibus vitia promouët; hoc stultum est opinari. nam faciunt quidem illi, sed non nude inspicientibus proponunt, verum, mercedem vitiorum vnà tibi ingerunt; vt quorum exitum reformidas, eorum vitam detesteris. Describũr
tibi

*Historici re
ête obser-
uant vitia.*

tibi historici Sardanapalum inter scor-
torum greges purpuram colo nētem,
& muliebri habitu pensa inter Virgi-
nes partientem : sed ijdem illi mox
quam fœdum hæc fœda voluptas exi-
tum habuerit ; id est ferrum & flam-
mas docebunt . Siculum illum tyran-
num stupra , rapinas , cædes , multis
annis pro ludo habuisse alibi leges ;
sed magnum illum regem mox à re-
gno ad ludum detrusum , pro scepro
ferulam gerere videbis . Domitianum
in omne hominū genus ferarum mo-
re grassatum , dominum sese Deumq̃ ;
dici coegisse audies : sed mōstrum hoc
inter coniuratorum manus quoque
fœdè confossum intelliges . Commo-
dum libidine , avaritia , crudelitate
fœdissimum notabis : sed eundem ad
extremum in balneo compressis fau-
cibus exspirasse , & palestritæ manu
miserè perijisse , obseruabis . Deni-
que ne longiùs euager , reuolue histo-

*Nam infa-
mie injctū
metum, &
penam qu
deterreare
adijciunt.*

*Dionysij pu-
nitio.*

Domitiani.

Commodi.

De fructuosa ratione

ricos, & intelliges, neminem scelus in pectore gestare, qui non idem Neme-
sim in tergo. Atque sic omnibus in-
confesso est, adeò non egredi officij
metas historicos qui Principum alio-
rumq; vitia notant, nec bonos modò
veræ laudis lauro coronant, sed malos
quoque iustissimis posteritatis maledictis obijciunt, vt (Tacito suffragante) præcipuo Annalium munere fungantur, dum curant, vt prauis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus sit, docentq; quàm stultum sit credere præsentì potentia posse etiam sequentis æui memoriam extinguì: & quàm ridiculum existimare, quia in præsentì hoc rerum statu, metu omnes mussitant & tacent, ideo posteritatem scelera posse latere: contra ipsius veritatis naturam, quæ talis est, vt quamuis omnes illam oppugnent, ac nonnūquam omne verisimilitudinis genus aduersus eam pro mēdacio stet, nescio

Annal. 3.

Veritatis
natura.

nescio tamen quomodo ipsa per se in animos hominum se insinuat: ac interdum quidem ex tempore quàm sit potens ostendit; interdum verò, postquam diu tenebris obrecta fuit, tandem ipsa per se præualet, & ipsum mēdaciū expugnat. Sed prudentiam dicunt, nullam posse ex lectione historiarum percipi, quod eam solus largiatur usus, qui nimium tardus est, ut Seneca inquit & varius. Fateor usum feris venire ab annis ut Poeta habet, ac ideo tutiorem, tritioem, magisq; obuiam ad Prudentiam viam esse historiam profiteor. Et sicuti Eudamidas olim, cùm in Academia Xenocratem iam quinquagesinarium discen-tem, & cum discipulis etiam differentem vidisset, & ex adstantibus audiuisset illum ex eorum numero qui virtutem quærerent, subridens dixit; *Ecquando ea utetur, si id ætatis adhuc eam querit?* ita cum legitimæ historiæ hostes so-

Sen. epist.
121.
Ouid. 6.
metamor.

De fructuosa ratione

lum vsum sibi placere iactitant, auream illam Romani Sophi sententiam libenter vsurpo: *Quae tam stulta mortalitatis obliuio, in quinquagesimum ac sexagesimum annum differre sana consilia: Et inde velle vitam inchoare, quod pauci perduxerunt? Vtilissima ergo historiarum lectio, quia non vnus seculi (quo concluditur vsum) sed omnis aevi res gestas sufficienter in se continet: modo nucleum quaeramus in illa, non putamina, vt multi Philologiae solum addicti faciunt, & ex omni historia nihil amplius quaerunt, quam vt ocia fallant, sicuti plurimi tesseriis aut pilis; aut ad pompam solum illa vtuntur, non ad vsum. anxie inquirunt, & in id supercilium subducunt, vtrum Roma ante Romulum fuerit condita: quot annis Aeneas cum suis errauerit anteaquam in Italiam appelleret: vtrum Superbus Prisci filius fuerit, an nepos: quis primus auctoritate Senatus iniussu populi triumphauit:*

Sen. de bre
uit. vit. c. 4.

uir: cur Auentinus vnus ex septem col-
libus Romanis pomœrio non fuerit
inclusus ante Claudium Imperatorẽ:
& eiusdem notæ alijs tricis: nec flexu
modò & tamquam à studio ad otium
(quod non improbo, nec intermissio-
nes hoc agi reprehendo) sed recto ri-
gore, ac certa, vt sic dicam, linea, &
tamquam ab otio ad studium, nec in
limine modo (quod in exordio pro-
bauit) sed omni studiorum cursu ten-
dunt ad leuem hanc metam. Dicto-
rum factorumq; illustrium ad eò nul-
la cura est, vt quiduis potiùs agant,
quam id agant. O nugiuendi! tran-
site aliquando ad meliores curas,
nec instrumentum vitæ maximè se-
rium vertite in ludum aliquem nu-
garum. Apinas hæc esse, & tricas
(vt in prouerbio ludicro est) agno-
scite: ad adyta properate, nec in-
aditu totam ætatem consumite. Na-
uim mihi ab argutiarum illis falebris

De fructuosa ratione

Liu. lib. 1.

Speſtanda
in leſtione
hiſtoriarū
exempla,
et conſilia.

auertite, & velificationem omnem ad
veræ prudentiæ portum dirigite. v-
berrimum historicum audite. *Ad il-*
la, inquit, mihi pro ſe quiſque acriter intēdat
animum, quæ vita, qui mores fuerunt: per
quos viros, quibusque artibus domi militiæ-
que & partum & auctum Imperium ſit. La-
bente deinde paulatim diſciplina, velut diſſi-
identes primò mores ſequatur animo: deinde
ut magis magisq; laſi ſunt, tum ire cape-
rint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus
nec vitia noſtra, nec remedia pati poſſumus,
peruentum eſt. Hoc illud præcipuè in cogni-
tione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te
exempli documenta in illuſtri poſita monumē-
to intueri. inde tibi tuæq; Reip. quod imitere
capias; inde ſœdum inceptu, ſœdum exitu
quod vites. Aurea profectò, & Liui
noſtro digna præfatio. Vos eam qui le-
gitis admiſſam nō in aures ſolūm, ſed
in animum, re & opere exprimitē, &
veram hanc ad Prudentiam ſemitam,
non vacillante, ſed firmo pede pera-
grate.

grate. Scitote hanc illam esse Prudentiam quæ vigilijs augetur, & cui subinde ceu fluminibus ex decursu, sic accedit ex varia lectione minutatim, quo fiat vberior. Non adspecta historia statim continget, sed inspecta; opulentissimis siquidē metallis similis est, adfiduè magis responsura fodienti. Vos inquirete, consilia, dicta, facta obseruate, & ex ijs benè sentiendi, benè dicendi, ac bene agendi præcepta colligite.

CAPVT X.

Legitima historie definitio, laus, et modus scribendi.

Historiam diuersi autores, diuersè in suis Opusculis descripsere, sed præcipuè Thucydides Græcus, qui appellauit eam, *thesaurum perpetuum exemplorum, & expressam imaginem, ac quasi speculum humane vite, ad omnia mundi tem-*

Lib. 1. belli Peloponnesiaci.

De fructuosa ratione

pora congruens, cum humanos casus proponat, qui velut in orbem sui similes aliquando redeunt, cum non res, sed persone, hominis, loca, & tempora saltem notentur; & addidit, donec durabit eadem rerum natura, similia multa fieri necesse est. Vnde non immerito à Bzouio *virtutum ac vitiorum diligens ac perspicua demonstratio* vocatur, à Nazianzeno autem, *conglobata quedam & coaceruata sapientia, hominumq; multorum mores in unum collecti*. Hæc enim ipsa totius antiquitatis memoriam renouat, infinita rerum memorabilium exempla oculis penè subijcit, casus varios, euentus anticipites exponit, prudentum consilia, & fortium hominum præclara facta commemorat, temeritatis & amentia exitus diros & exitiabiles enarrat, atque plane demonstrat quibus artibus à paruis virtutum initijs, homines ad summum fastigium peruenerint, quibus clari & euaserint, & diu per-

Lib. 3.

Florū Aureo. con. 2.
post Epi.
Naz. ad Nicobolum.

lib. 1. di. 1.
lib. 2. di. 1.
lib. 3. di. 1.

permãserint: quibus deinde vitijs paulatim lapsi sint, atque tandem funditus euersi corruerint. Quamobrem licet gloriosum sit res illustres gerere, non minus tamen arduum putandum est, ita res ab alijs gestas scribere, vt facta dictis exequantur, quæ, si à magnis & illustribus per Commentarios digeruntur, multo maiorem lucem & famam apud posteros consequuntur. Quis etenim Alexandrum M. nosset, nisi de ipso scripisset Q. Curtius? Quis esset Vlysses? nisi Homerum præconem habuisset? Quis Alcibiades, nisi Thucydides eum extulisset? Quis Cyrus, nisi Xenophon monumentis suis res gestas illius conseruasset? Quis Pyrrhus Epirotarum Rex, nisi Hermiclem habuisset historicum? Quis Scipio Africanus, si absque Decadibus foret T. Liuij? Quis Traianus, nisi intimus illi amicus fuisset Plutarchus ille nobilis? Quis Nerua & Antoninus

De fructuosa ratione

Pius, nisi memoriam vtriusque Dion Græcus posteris prodidisset? Quid de magnanimis facinoribus Iulij Cæsaris, quid de rebus gestis Pompeij Magni sciremus, nisi Lucanus illa celebrasset? Quis duodecim nosset Cæsares, nisi Suetonius Tranquillus librum de Cæsaribus scripseret? Quid de antiquitatibus haberemus Hebræorum, nisi Iosephus scriptor diligentissimus eas conseruasset? Quis aduentum nosset Longobardorum in Italiam, nisi eum Paulus Diaconus scripseret? Quid de aduentu & successibus & fine Gothorum in Hispania sciremus, nisi curiosus illa Rodericus illustrasset? Et quis demum fortes Sarmatas nouisset, nisi eos disertus post alios innumeros Cromerus mundo ostendisset? Profectò, non ornamenta solùm Rerum pub. historiæ sunt, sed auxilia & fulcra, quæ ab omni æuo Deus simul cum litteris extare voluit, velut pharos, &
lucen-

lucentes quosdam ignes in tempestuo-
so mari. Quæ enim armis geruntur,
vnius ætatis sunt, at quæ litteris confi-
gnantur, ad ea etiam posteri obmu-
tescunt. In summa, & Reges & ma-
gna illa nomina, obliuionem æter-
nam iam nunc cogitent, nisi pennatus
iste currus euehat, & ostendat per
æuum & per gentes. Atque hinc apud
Romanos officium Decurionum erat,
historias scribere & annales, tum res
gestas & approbatos authores transcri-
bere, vt ostendit Vvolfgangius Lazius.
Et Tacitus Imp. teste Fl. Vopisco De-
curiones Ciuitatum obstrinxerat, vt
quotannis decies C. Taciti opera de-
scriberentur, ac in omnibus Biblio-
thecis apponerentur, vt tanti hominis
nullo vnquam tempore memoria pe-
rideret, cuius tamen magna ex parte scri-
pta cū alijs autoribus perierunt, Fran-
cis, Alemannis, Gothis, & Longobar-
dis cuncta perpopulantibus, quæ au-
tem

Li. 3. Com.
Reip. Ro-
ma. In vit.
Tac.

De fructuosa ratione

tem ad nostras manus deuenerunt, legitimæ historiæ laudem sibi iure succendicant, quam cum Bernartio meo definio VERAM RERVM GESTARVM NARRATIONEM, ACTIONES VITAMQ. HVMANAM FIRMITER DIRIGENTEM. Dixi *ueram*, quod veritas non solum decus ac ornamentum historiæ sit, sed ipsa, eius anima. *Historia siquidem* (vt recte dixit Plinius) *non ostentationi, sed fidei veritatiq; componitur.* Vera autem erit, si recto cursu, ac certa, vt sic dicam, linea, Tullij seruet leges. *Ne videlicet, quid falsi scribere audeat, ne quid veri non audeat, ne quam in scribendo suspicionem gratiæ, ne quam simultatis ostendat.* nec temerè adiunctum, *actiones vitamq; humanam firmiter dirigentem,* neque enim satis est verè & ex fide narrare quid sit actum, sed etiam quare factum, & quo sine factum exponere. *passimq; actiones, & vitam dirigentes*

*Legitimæ
historiæ de
finitio.*

*Quomodo
historia scri
benda.*

Plin. epist.
lib. 7.

Cic. lib. 2.
de Orat.

res sententias, proba probantes, improba improbātes, serie narrationis nihil omissa aut læsa inspergere, oīaq; dicta, facta, cōsilia, ad bene institutæ vitę formā reuocare. *Rerum quippe ratio* (vt eodē loco lactea Romani sermonis vbertas rectissimè sentit) *ordinem temporū desiderat, regionum descriptionem: vult etiā quoniam in rebus magnis, memoriaque dignis, consilia primū, deinde acta, postea euentus expectātur, & de consilijs significari quid scriptor probet, & in rebus gestis declarari nō solum quid actum aut dictum sit, sed etiam quo modo, & cum de euentu dicatur, vt cause explicentur omnes, vel casus, vel sapientia, vel temeritatis; hominumq; ipsorum non solum res gesta, sed etiam qui fama ac nomine excellunt, de cuiusq; vita ac natura.* Nā hic finis historiæ genuinus est, vt vniuersalia ex singularibus inductione exemplorum obseruentur, atque vt experientia singularium confirmetur in nobis *Scientia & Prudentia, qua di-*

Finis historiæ.

De fructuosa ratione

scamus bona imitari & amplecti, bonorumq; præmia consequi, mala autem fugere, & pœnas declinare.

C A P V T XI.

Monita quædam circa legendam historiam observanda.

ET si tãtopere Reinerus Reineccius historicam lectionem extollat, ut audeat in quadam epistola sua dicere. *Falluntur qui vagam quandam seu confusam scientiam Historiam esse censent; habet enim illa certos, & definitos limites, &c.* Nihilominus tamen qui ea delectantur hoc primum à me Principis Philosophi monitum habeant. *Ne sint nimis creduli in historijs aut increduli planè.* hominis enim bene instituti est, tantum certitudinis in qualibet re requirere, quantum eius natura patitur, præcipuè in rebus antiquis perscrutandis; de quo velim observari aliud

Monitum

I.

Arist. 4. Ethic.

aliud Diodori Siculi monitum. *In*
priscis rebus veritatem non esse ad unguem
querendam, nemo enim est inquit Pi-
cus Mirandula Historicorum qui fal-
sa non habeat, & maximè dum re-
fert antiqua: quarum pauci specta-
tores fuere, sed assentiendum graui-
bus scriptoribus quos supra commen-
dauimus, licet & ad illos spectet fa-
mosum illud Romani Sophi dictum
Historici inquit, cum multa mentiti sunt,
ad arbitrium suum, tandem adiiciunt illud

PENES AVTOREM FIDES ESTO.
 Sed huic dicto pro regula adiiciamus
 illud, quod Arrianus, Dion, & Pau-
 fianas monent. *De incertis conuenit pro-*
dere meliora, reticere peiora. Nempe
 impossibile est diuersos Historicos in
 omnibus circumstantijs inter se con-
 uenire, etiamsi de eisdem rebus tra-
 ctent, quia nimirum notitia singula-
 rium à sensu pendet, omnes autem in-
 teresse rebus non potuerunt, idcirco

Monitum
II.

Tom. 2. o-
perum suo-
rum lib. 2.

Sen. lib. 4.
Nat. quest.
cap. 3.

Monitum
III.

De fructuosa ratione

ex fama scribunt et relatione, præcipuè
moderni historici, quibus in aulis Prin-
cipum non patet ad quæquæ aditus ;
ad omnes autem eandem famam et
relationem peruenire est impossibile.
Legendæ igitur sunt Historiæ cum
moderatione animi, et cum venia; ne-
que statim vituperandus Historicus,
etiamsi falsa narret, cum id non faciat
ex destinato, sed ex imposita necessi-
tate errandi omnibus hominibus cir-
ca res singulares, tamquam varias et
infinitas, alioquin neminem, inquit
quidam, futurum, qui aliquid ad po-
steritatem transmittere velit. Hinc etiã
sequitur quod Baccius egregius Me-
dicus monet, *non esse necesse ad verita-
tem Historiæ, ut omnes Historici inter se
consentiant. & sane, quod ad personarum
facta, siue dicta attinet.* Certum est enim
facilè fieri posse, ut eadem personæ,
idem agant et dicant, atque idcirco
non debere esse suspectam fidem Hi-
storici,

pag. 71. de
Vnicornu.

Monitum
IIII.

Historici, si diuersæ personæ aliquid tribuat, quam alter Historicus. Exemplum, Friderico Tertio Imperat. tribuitur elegans symbolum *Rerum irreuerabilium summa felicitas obliuio*. Quod vetustius esse constat ex verbis Diomedis apud Dicem Cretensem. Similiter Sesostris Ægyptius triūphauit victis Regibus, currum trahentibus, teste Suida & Plinio. inde tamen non sequitur, quod Cyrus idem facere non potuerit, de quo id testatur Cedrenus in Compendio Historico. Quod & de alijs censendum est.

CAPVT XII.

Historie distinctio cum suis subpartitionibus allata.

Historiam rectè posse partiri, plurimum conducit ad eam fructuosè legendam, & dextrè comprehen-

De fructuosa ratione

dendam ; quin & memoriam in primis iuuat ad cognoscendum quis sit legitimus eius usus, ordo, ac series. Qua quidem in re, etsi antehac diligenter laboratum sit à multis alijs : nulla tamen mihi iustior, atque exactior distinctio Historiæ videtur præterquam Lipsiana. Et summa eius diuisio est, *Mythistoria*, & *Historia*. Illa quæ fabulas vero mixtas : ista quæ purum & merum verum habet. In illa poetæ sunt & id genus : qui oblectamenta auribus animisq; quærunt, & florida ista veste ornant, & augment corpus hoc veritatis. Veteres poetæ, & Rex eorum Homerus, pulchrè & sæpè utiliter fecerunt : cùm arcanos sensus aut altiora dogmata hoc quasi velo obnubunt & tegunt. Sed hac parte missa, sit vera Historia in *Naturalem*, & *Narratiuam* diuisa. Et illa est, quæ naturæ faciem & facta reuelat, id est, rerum, stirpium, animalium

Cent. Miscell. epist. 61.

Diuisio Historiæ generalis.

Vera historie distinctio.

lium ingenia, proprietates, vires tradit. Aristoteles, Theophrastus, Ælianus, Plinius fecere: & plures quos æuum nobis subduxit. *Narratiuam* dico, quæ res gestas actionesq; prodit, sacras siue profanas. Ideoq; à duplici hac materie, iterum duplex *Diuina & Humana*. Illa, quæ religionem, aut quod adhæret tangit; hæc, quæ res plurimum actionesq; humanas. Iterumq; ea duplex. *Prinata & Publica*. Nam aut singulorum res, vitam, virtutes, vitia recenset, & *Prinata* est: aut quæ publicè plurimum vsui aut noxæ, sunt gesta, & *Publicam* appello. Et priuatam scripsere plurimi, qualis inter alias Plutarchi illa, in qua vitas Latinorum & Græcorum 50. describit. Æmilij Probi siue Cornelij, qua vitas aliquot Ducum Græcorum, & Punicorum expressit. Pauli Iouij, de Illustribus bellica laude, & insigni doctrina. Æneæ Ficii Parmensis de imaginibus Imperato-

Tertia diuisio Historiæ

Quarta diuisio.

Historiæ
siue
sub

In Dode-
caidibus.

De fructuosa ratione

rum. Gaspari Ursini, de Regibus, Imperatoribus, Pontificibus. Laertius etiam descripsit Philosophos. Simphorianus Campegius, claros Medicos. Ioan. Fichardus insignes Iuriconsultos. Eunapius Doctores Ecclesiasticos. Philostratus Sophistas, Trithemius viros sapientes. Petrus Nonius, Historicos & Poetas. Plutarchus verò, & Philippus Bergamensis, & Ioan. Boccarius, cum Iosepho à Pino, scripserunt de claris mulieribus; de Illustribus autem viris, infiniti pene. Omnes utiles, propriè tamen & distinctè. Naturalis Historia scientiam. Diuina religionem. Humana prudentiam. Omnes delectationem habent. Sed ad *Narratiuam* vt commodè accedas, circumstantias historiarum primo cognoscas, & obserues necesse est; quod enim in cantu modi, inquit Glareanus, id sunt circumstantiæ in necessarijs, *Locus* nempe & *Tempus*,

Circumstantiæ Historiæ duæ.

In Dodechordio.

pus,

pus, quæ veritatem Historicam omnem & illustrant, & confirmant, simulq; efficiunt, vt certam ex Historijs vtilitatem percipiamus; ideò rectè dicitur duo esse lumina, & duos velut oculos Historiæ, *Geographiam* videlicet & *Chronologiam*. Illa, vt locorum, regionum, vrbium notitiam aliquam concilies: hæc, vt temporum, quibus quæque res gestæ. Sed communem dumtaxat, & non illam exactam notitiam exigo: satis sit mundi partes situsq; distinguere: prouincias, & in ijs flumina, montes, opida clariora nouisse. In temporibus etiam, seriem eorum & ordinem tenere, & velut terminis quibusdam finire imperia, bella, euentus.

*

De fructuosa ratione

CAPVT XIII.

Secunda historiarum diuisio generalior allata, et qui Historici in quaque materia legendi, propositum.

Naturali Historia nūc seposita, *Narratiuam* quam vulgò & peculiariter Historiam etiam appellamus, in *Diuinam* & *Humanam* diuisimus: & vtrāque nunc subdiuidēdam, & ex quibus scriptoribus petendam reassumimus. Et primum ea quam pietas vult *Diuinam* appellare, trifariam generaliter diuidi potest: in *Iudaicam* veterem, (quæ facilis est, nec diu tenebit) è libris sacris, Iosepho, & eius interprete Hegeippo petendam. In nostram hanc *Nouam*, id est *Christianam*. olim ex Eusebio, Nicephoro, Sozomeno, pluribusq; alijs, nunc ex vno Cesare Baronio, quē continuat Bzouius, ad fatim hauriendam; & suf-

Diuina Historia triplex.

& sufficit ex ea vniuersè initia, progressum, dissidia, capita & antistites religionis nostræ scire. In *Miscellam* denique & superstitiosam, qualis inter reliquas Mahumetana, quæ magnam orbis partem, à multis iam seculis, obtinet, Sinensium, Peruanorum, Indorū, & qui alij vanam & simulachris seruācam habent; sed ex diuersis historicis carptim obseruandam: nã & hæc quoque viro Politico & experiēti quis neget libāda esse? sed, vt doctissimus Lipsius monet, carptim. *Humana Historia* superest (ad quam præcipuè lectorem meum voco) secundum eundem Magnū & incōparabilem virum facta quadruplex, ordinis doctrinæq; causa. *Orientalis, Græca, Romana, Barbara.*

Prima, quæ primi aut prisci orbis res habet: cum nostra hæc omnia inculta, aut infrequentia, & certè obscura & ignota. Itaque in Iudæis, Ægyptijs, Syris, Persis, reliqua Asia, res ferè & no-

De fructuosa ratione

biliores euentus tūc sistunt: aut siquid admixtum leue est, nec seriptione aut lectione diuellendum. Hanc primò nosci suadeam: & peti à *Iustino* breuiter: vberius deinde ab *Herodoto*, *Diodoro Siculo*, & si qui Græcorum eam suis miscerent. Quædam enim *Polibius*, *Plutarchus*, *Zonaras*, alij suggerent, huc apponenda. Sed *Diodorum*, inquit ille, ego laudo & approbo: vtinam plenum, & vt scripsit, absolutum.

Altera est Græca, in qua Spartanorum, Atheniensium, Thebanorum, & præcipuè Macedonum res sunt: quos huc traho & includo. Præter iã dictos, dabūt, *Thucydides*, *Plutarchus*, *Arrianus*, & *Q. Curtius* è Latinis. Per partes colligenda est, nam qui totam & ordine scripserit, totus ad nos non venit.

Tertia est Romana, in qua vbertim rerum & euētuum, eorumq; insigniū: & quæ plures scriptores illustrarunt, quia non fuit gens, puto & non erit,
quæ

quæ plura vel in militia, vel in pace, laudis & virtutis exempla suppeditaret, ut non immeritò quispiam dixerit. *Græci præceptis valent, Romani exemplis.* Itaque ad hanc tertiam, candide lector, ad hanc segetem veni, manipulos frugum collige, & in usum tuum reconde. Sed ut ordine fiat ea ipsa diuidatur trifariam. In *Veterem, Mediam, Novam.* Prima mihi est, à Regibus & Urbe condita ad Augustum. *Media,* cum immutato statu ad Principes ventum. *Nova,* cum iterum mutato, sedes ipsa Principatus Byzantium est translata.

*Romanabi
floria tri-
plex.*

In *Veteri* scriptores Græci Latiniq; sunt, sed præcipuè isti: *Dionysius Halicarnassæus, T. Livius, Polybius, Plutarchus, Appianus:* quibus compendia adiungere liceat *Velleij, Flori, Eutropij, Orosij, Velleianum* laudabile fuit: sed potior pars perijt: iudicio & ordine tamen scriptum, & quod exemplar pleniori
Chro-

De fructuosa ratione

Chronologiæ sit ad imitandum. Faciãt huic parti, *Fasti Romani à Carolo Sigonio editi, & producti ad Augustum.*

At in *Media* noster *Tacitus, Suetonius, Ammianus, Spartianus*, & adiuncti *Cæsarei* scriptores: è *Græcis* autem *Dio Cassius, Io. Zonaras, Herodianus* legendi. tũ & compendium *P. Victoris*, itemq; *Eutropij*. Adde ad seriem temporum, imò & rerum lucem *Onusrij Panuini* *Fastos*, ab *Augusto* ad *Iustinianum* diligenter & industriè consignatos.

Nova superest, & in ea ferè *Græci* isti, *Zonaras, Zosimus, Procopius, Agathias, Nicetas Choniates, Nicephorus Gregoras, Michael Glycas, Georgius Cedrenus*, etsi hic ultimus quidem, anilium sæpe fabellarũ scriptor, & veri incuriosus vel ignarus; iudicio legatur tñ, dabit quod iuuet. Et hæc de *Romana Historia* habe.

Quarta superest *Barbarica*: quid nisi lacinia & spolium ab illa veste? Nam hanc appello & intelligo, cũ scisso fractoq;

Quarta & ultimã pars Historiæ.

Et oq̄; imperio, maior pars ad Gallos, Germanos, Turcas iuit, & alternatim hucusque mansit. Nec enim Gothos, Hunnos, Vandalos, Scythas, aut illam fecem huc includo, quæ maneat in *Media* aut *Nova Romana*, & ijs inserta nempe legetur. Faciunt huc propriè tamen *Iornandes*, *Procopus*, *Agathias*, & si qui tales. Sed meam hanc Barbaricam, variij scripsere, atque ipsi ferè barbari, etsi nonnulli haud barbarè. extantq̄; Germanici, Gallici, Polonici, Britannici scriptores in vnum corpus nuper decorè & vtiliter conducti ac vulgari. Sunt & *Annales à P. Pythæo* editi: & quotidie huiusce argumenti prodeunt, iudicio eligendi. Scripsit & *Carolus Sigonius* de Regno Italiae, quod huc facit: & *Io. Leunclavius*, Turcica, vterque mihi bonus & laudatus. Quid omitto? *Laonicus Chalcocondylas* se suggerit, in Turcicis Græcisq̄; legendus, item *Guilielmus Tyrius*, & alij in transmarinis sacrisq̄;

De fructuosa ratione

crisq; bellis . modo in legendo præscriptus ordo seruetur, ne confusa & vaga lectio sit, aut desultoria & interrupta, quod plerisque euenit, qui velut ex equo in equum se trajciunt, ab hoc scriptore in alium, ab isto argumento in aliud, momentaneæ voluptatis tantum causa, & vt tempus modo suum, imò & se, fallant.

CAPVT XIV.

Quid excerpendum ex historijs, et quomodo in Memorialibus libellis recondendum.

QVid historia sit, quotuplex, & quam utilis ad omnem vitam, diximus . nunc qua industria & cura sit legenda, breuiter, vt & alia ex Lipsio, adferemus, quia in ea omnis est legentium fructus, cui assequendo lectionem ipsam non sufficere scito, ne repetitam quidem, imò nec in felicissima memoria:

moria: sed opus esse *Excerptis* quibusdam & *Notis* rerum verborumq; singularium, quas imitemur: quæ excerpta Memorialibus libellis, tamquam arario, contineri velim, vnde sermonis illæ opes per tēpus & ad vsum promantur. Duo itaque in legendis Historicis specto, siue exigo *Attentionem* & *Electiōnem*, id est, non suspensum aut attonitum te habeat tantum nouitas aut magnitudo euentuum, sed stupor quidam & admiratio, vt insistas & inquiras, cui rei hoc facere possit, & equem vsum sui præbere. Mora hic inter legendum & tarditas, fateor: sed nimirum, dicto veteri *Nulla res potest esse eadem, festinata simul & examinata: nec esse quidquam omnium, quod habeat laudem diligentie, simul gratiam celeritatis*. Tarda igitur, & quære. cum repperisti, tum sit *Electio*: id est, vt stylum capias & excerpas, & velut annonam in horrea quædam reponas. Ea distincta etiam

Quid in legendis Historicis spectandum.

De fructuosa ratione

*Quattuor
libri habē-
di pro notā
dis excer-
ptis .*

sint, & iam antè libri parati, meo iudicio, quattuor: in quos, quidquid eligis, conferas & tuto deponas. Nam memoriæ suæ qui credit tantum: quid agit? non dicam nihil, sed in breue, proficit: nec vlla ea tam vasta, capax, tenax est, quæ varia ista cum fide asseruet & reddat. Trade libris, in quo labor aliquis, & iterum in legendo remora: sed, mihi crede, utilis, si quidquam in omni ratione studiorum. Libri isti quattuor, totidē titulos habeant rerum, quas præcipuè in Historijs notes, MEMORABILIVM, RITVALIVM, CIVILIVM, MORALIVM.

Quid *Memorabilia*? Res, designo magnas, & cum admiratione aut metu legendas, siue audiendas. vt est notabilis *Potentia* alicuius Regis aut populi. *Opera* vel *Opes*. *Prodigia*, & noui aut insoliti *Eventus*. Vno verbo quidquid non obuium, & magnitudine vel raritate se commendat.

Ritualia autem, quæ pertinent ad instituta ritusq; veteres, siue quos in publico, siue in priuato vsurpabãt. Alios enim istos Orientales, Græci, Romaniq; habuerunt: & ab ea notitia, seria omnis dependet intelligentia veterum scriptorum.

At *Ciuiilia* appello, quæ ad vitam & regimen commune faciunt, & hanc hominum iure, & legibus deuinctam societatem.

Moralia denique, ea quæ priuatim ad nos & vitam formandam, virtutibus amicam, vitijs alienam.

Quisque autem liber alios & minores suos titulos habeat, sub quibus siue *Sententiarum*, siue *Exemplorum* seriem pone. quidquid ad singulos illos facit, quia Natura & Memoria ordine & partitione ista gaudent. Vt, ille *Memorabilem*, in ea quæ attingi: nec nimis sanè argumentum hoc patet. (vide tamen pro exemplo *Admiranda Lipsij* siue *De*

*Quomodo
notanda Me-
morabilia.*

De fructuosa ratione

Quomodo
Ritualia.

Magnitudine Romana) Latissime Ritualium. ac diuidamus in *Sacra & Profana*. *Sacra* omnia publica: continentque *Deos*, & eorum *Nomina*, itē *Cognomina*; tum *Insignia*, *Munia*, *Cultum* & *Templa*. *Amplius*, *Sacerdotes*, aliosq; *ministros*: tum *Sacrificia ipsa*, *Hostias*, *Cerimonias* & *Ritus*: denique *Verba solennia* & *formulas* *precationum*, & quidquid illos aut ista spectat. *Iam Profana* sequuntur: atque ea duplicia, *Publica* & *Prinata*. *Il*la, quæ communiter omnes aut plures tangunt, & publicis legibus aut institutis continentur. vt *Magistratus* & *singulorum Munia* aut *Ornamenta*; vt *Senatus*, *Militia*, *Prouinciæ*, *Prefectura*, *Officia*, & quidquid istis adhæret. tum *Leges*, *Iudicia* & eorum ratio. *Supplicia*, *Tormenta*, *Pæne*: lætiora denique, *Ludi*, & *Spectacula*, *Triumph*i, & *Festi dies*. *Ad Prinata* venio, & ijs subiungo *Nuptias*, *Funera*, *Balnea*, *Conuiuia*, *Vestes*, *Nummos*, & quæ longum sit complecti.

Sequuntur & excipiunt *Ciilia*: vtilissima pars ijs, quos genus aut destinatio ad Rempublicam vocant. Is liber tres partes habeat, antiqua et verissima diuisione: *Status Regum, Optimatum, Populi*. In qua parte notes, et eò referas, quæ *Firmandæ* sint, aut *Vertendæ*: et hæc ipsa subtilius diuide, vti à Lipsio in Politicis factum.

*Quomodo
Ciilia.*

Postrema sunt *Moralia*, quorum duæ partes, *Virtutum* et *Vitiorum*. Velim et hæc disponi ordine litterarum: sed ita, vt *Virtute* præeunte, cuique bina sua *vitia* sint subiuncta. Traho eodem etiam non vitia propriè, sed *Affectus*; et *Cupidinum* stirpes, *Spem, Metum, Gaudium, Dolorem*, adnecto: tum èt de *Beata vita*, et quidquid in *Ethicis* sedè suam habet. Atque hæc sũt, quæ in historijs obseruanda doctissimus Lipsius putauit, quantũ ad parãdam copiam rerũ, et elegãtiam styli, de quo adhuc pauca ex eodem, capite sequenti, et iã vltimo.

*Quomodo
denique mo
ralia.*

De fructuosa ratione

CAPVT XV.

*Qua ad stylum Oratorium iuuan-
dum aut comparandum ex Hi-
storijis decerpenda.*

Vtilitates Historiarum in omni vi-
ta, in omni sciētia, maximas per-
cēsuimus, et modum quo omnes, om-
nium rerum euentus notandi et excer-
pendi sint, explicuimus. Superest, vt
ostēdamus quomodo liberè possit di-
ligens lector, vagari per scriptorum
omne genus, et flores ex omni prato
Historiarum carpere, ad Eloquentiæ
hanc corollam.

Duo libelli
habēdi pro
stylo iuuan-
do ex scri-
ptis Histori-
corum, &
aliorum.

Habebit itaque duplices libellos, v-
num, quem *Ornamentorum* dixerim, al-
terum, quem *Dictionis*. In primo, di-
stinctè et per capita alphabero conno-
tata collocauerim *Similitudines*, *Allego-
rias*, *Imagines*, *Acutiora dicta*, *Sententias*, et
si qua illustria eiusmodi lumina ser-
monis,

monis, etiam ab Oratoribus petita. In secundo, ab omnibus; id est, & à Grammaticis, & à Glossarijs antiquis, atque Iureconsultis *Phrasium & verborum* elegantiam. Phrases quidem enotari velim, quæcumque insigniores aut nitidiores occurrent. Verba, quæcumque rara, noua, aut nouo sensu sine flexu vsurpata. In *Phrasibus* dispositionem non video; nisi quòd seorsim eas poni velim, pro discrimine scriptorum: Tullij solas: Plauti & Terentij solas: Historicorum solas: quod quisque pro iudicio suo industria facito. In *verbis* ordinem solùm seruem Alphabeti. Et hæc sunt, quæ selegi velim, & à studiosa iuuentute, in legendis Historicis obseruari. Nam scio facere plerosque ex diligentioribus, sed cum irrisu magis suo quàm vsu. quia laboriosè solummodo dictorũ factorumq; conficiunt Commentarios, & non methodicè: ex quibus cum serium aliquid ac graue per-

De fructuosa ratione Hist. leg.
pertractare, aut secundum rei exigen-
tiam exornare volunt, neque exordiri
primùm vnde occipiant habent, ne-
que ad detexendum telam, certos ter-
minos inueniunt. Quod vt facilius
eis cedat, post tot nobilissimos hac in
re scriptores, placuit omnium præ-
stantissimam I V S T I L I P S I doctrinã
amplectendam proponere; quam &
Politicæ amatoribus spero profuturã,
si quantum ille supra alios sapuerit, &
facillimè docuerit, seriò obseruabunt,
& imitabuntur.

F I N I S.

*Corrigebat Doct. Huppertus Faber Vbius Agrippinas,
Lector publicus apud Venetos, &
Corrector approbatus.*

7526
a

